

به نام خدا

مقدمه مولف

سپاس فدایی را که آغاز است و او را آغازی نیست

و پایان است و او را پایانی نه

«مقتصر تاریخ البرول اثر ابن العبری»

با حمد و ستایش باری تعالی که توانایی جمع آوری و تدوین مطالب کتاب حاضر را به این جانب اعطا فرموده است.

این مجموعه شامل خلاصه درس و ۱۳۸۰ تست تالیفی و کنکوری در بخش تاریخ ایران باستان برای دانشجویان رشته تاریخ می باشد. لازم به ذکر است که در مورد بعضی از تست ها سعی شده علاوه بر پاسخ آن برای روشن تر شدن مطالب توضیحاتی پیرامون آن داده شود تا عمق مطلب برای دانشجویان عزیز روشن تر و تا حد ممکن نیاز مراجعه به منابع و مآخذ دیگر کمتر گردد. از آنجایی که محدوده تاریخ باستان وسیع می باشد سعی شده به طور مختصر مطالب کنکور استخراج و در اختیار داوطلبان عزیز گماشته شود. سوالات کنکور سراسری کارشناسی ارشد تاریخ از شش بخش زبان تخصصی، عربی، تاریخ ایران باستان، تاریخ اسلام، تاریخ جهان و تاریخ ایران دوره اسلامی تشکیل شده است و هر بخش شامل ۳۰ سوال می باشد. متقاضیان محترم همان طور که مستحضرنند برای قبولی در گرایش مورد نظر باید به تمامی گرایش ها پاسخ گویند و این گونه نیست که فقط گرایش مورد نظر را پاسخ داده و دیگر گرایش ها را جواب نداده و یا درصد کمی از سوالات را پاسخ گویند. در راستای این مسئله در تمام بخش ها و گرایش های ذکر شده کتابی به سبک و متد همین جلد توسط این جانب تالیف شده است و دانشجویان می توانند با مراجعه به آنها، آمادگی بیشتری برای شرکت در آزمون کنکور به دست آورند.

امید است کتاب حاضر بتواند در جهت پیشبرد توان علمی خوانندگان گرامی گام های موثری برداشته باشد. از کلیه داوطلبان عزیز تقاضا دارم در صورت اشکال و ابهام، پیشنهادهای خود را برای بالا بردن کارآیی کتاب حاضر، با شماره تلفن ۰۹۱۲۵۳۴۷۷۲۰ در میان بگذارند و یا به آدرس الکترونیکی www.vazinafzal.blogfa.com مراجعه و نظریات خود را درجه نمایند و مطمئن باشند در سریع ترین زمان ممکن پاسخ خود را دریافت خواهند کرد. در پایان لازم می دانم از دوست چندین و چند ساله ام آقای کوهسار نظری که مرا در تدوین این مجموعه یاری فرمودند تشکر و قدردانی کنم و توفیقات پروردگاری را برای ایشان و خانواده محترمشان آرزومندم.

مهدی وزین افضل

بهار ۱۴۰۰

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: اساطیر.....	۱
تست‌ها.....	۹
پاسخنامه تست‌ها.....	۱۴
فصل دوم: عیلام.....	۱۷
بخش اول: عیلام قدیم از زمان بسیار دور تا سال ۲۲۲۵ ق.م.....	۱۷
بخش دوم: عیلام میانی از سال ۲۲۲۵ ق.م تا سال ۷۴۵ ق.م.....	۲۰
بخش سوم: عیلام جدید از سال ۷۴۵ ق.م تا سال ۶۴۵ ق.م.....	۲۷
بخش چهارم: هیتی و میتانی.....	۳۳
تست‌ها.....	۳۴
پاسخنامه تست‌ها.....	۵۲
فصل سوم: ماد.....	۶۱
تست‌ها.....	۶۶
پاسخنامه تست‌ها.....	۷۳
فصل چهارم: هخامنشیان.....	۷۷
تست‌ها.....	۱۰۴
پاسخنامه تست‌ها.....	۱۲۸
فصل پنجم: سلوکیان.....	۱۳۹
تست‌ها.....	۱۴۹
پاسخنامه تست‌ها.....	۱۵۸
فصل ششم: اشکانیان.....	۱۶۳
تست‌ها.....	۱۸۱
پاسخنامه تست‌ها.....	۱۹۸
فصل هفتم: ساسانیان.....	۲۰۷
تست‌ها.....	۲۵۶
پاسخنامه تست‌ها.....	۲۹۷
فصل هشتم: تست‌های کنکور سراسری و آزاد سال‌های ۸۳-۸۸.....	۳۱۷
پاسخ سوالات تست‌های کنکور سراسری و آزاد سال‌های ۸۳-۸۸.....	۳۴۵
سوالات سراسری سال ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۰.....	۳۸۲
منابع و مآخذ.....	۴۲۱

فصل اول

اساطیر

اسطوره یعنی آنچه خیالی و غیرواقعی است و جنبه افسانه‌ای محض دارد. اسطوره‌های نیمه تاریخی نیز عبارت است از تحول و تکامل حوادث و وقایع ابتدایی و همچنین شرح کارهای فوق‌العاده‌ای که به دست آدمیان زورمند انجام گرفته و اندک‌اندک شاخ و برگ یافته و به صورت داستان‌های پر از عجایب و غرایب درآمده‌اند.

برای دستیابی به اسطوره‌های ایران باید منابع زیر را بررسی کرد.

۱) منابع هندی

که خود به چهار بخش تقسیم می‌شود؛ ۱- وداها که قدیمی‌ترین اثر هندی است و زبان آن سانسکریت می‌باشد و خود چهار کتاب را شامل می‌شود. الف: ریگ ودا. قدیمی‌ترین بخش وداهاست که آن را همدریف گاهان یا گات‌های اوستا دانسته‌اند و موضوع آن سرودها و نیایش‌ها خطاب به خدایان دوران کهن آریایی است. ب؛ یاجورودا (کلام منشور) ج؛ سامه ودا (سرود قربانی) د؛ اثروه ودا (وردهای جادوگری و سحر) ۲- اوپانیشادها که مجموعه جدیدتر ادبیات ودایی است. ۳- مهاباراتا که مربوط به خدایان دوران متاخر است. ۴- پورانا که داستان‌های باستانی را در بردارد.

۲) منابع اوستایی

اوستای ساسانی شامل بیست و یک نسک (کتاب) بوده است که خود، مختصرتر از اوستای دوره باستانی است. اوستای موجود، یک چهارم اوستای دوره ساسانی و شامل پنج کتاب است. الف) یسنها. مشتمل بر سرودها و دعا‌های دینی است. گاهان (گاتها یا گات‌ها) باستانی‌ترین بخش اوستا و قدیمی‌ترین اثر بر جای مانده از ایران باستان است و آن را سروده‌های خود زردشت می‌دانند و آن هفده فصل از هفتاد و دو فصل یسنها را شامل می‌شود. ب) ویسپرد. مجموعه‌ای از ملحقات یسنهاست که در آن از محافظان و حامیان دین مزدیسنا ستایش شده است.

ج) یشتها. مشتمل بر سرودها و نیایش‌های خطاب به خدایان و ایزدان باستانی است.

د) وندیدا. مربوط به آیین‌های عملی زندگی در کیش زردشتی است. این بخش اوستا قانون ضد دیوان نامیده می‌شود.

ه) خرده اوستا. خلاصه‌ای از اوستای دوره ساسانی و مجموعه‌ای از دعاها و نیایش‌های مردم در مراسم تطهیر و عبادت است.

۳) منابع مانوی

منابع مانوی شامل نوشته‌های مانی و پیروان اوست.

۴) منابع پهلوی

تالیف و تدوین اغلب منابع پهلوی، در حدود قرن سوم هجری قمری به بعد انجام یافته است. از میان این منابع به چند اثر می‌توان اشاره کرد:

الف) دینکرد. مجموعه‌ای از اطلاعات مربوط به عقاید و رسوم و تاریخ ادبیات زردشتیان است.

ب) بُندَهشِن. به معنی آغاز آفرینش یا آفرینش اصلی است و تاریخ اساطیری و واقعی ایرانیان را از دوره پیشدادیان تا رسیدن تازیان در بر دارد. مطالب جالب توجهی نیز درباره جغرافیای اساطیری به دست می‌دهد. مهمترین منبع بندهشن، دامداد نسک بوده است.

ج) گزیده‌های زادسپَرَم. درباره آفرینش، ظهور زردشت و رستاخیز و پایان جهان مطالبی دارد.

د) روایات پهلوی. شرحی از آداب و رسوم و آیین‌های دینی است و مطالبی مربوط به آفرینش آسمان و داستان‌هایی درباره شخصیت‌های اساطیری در بردارد. همچنین ترجمه و تفسیرهای اوستا به زبان پهلوی جز این منابع محسوب می‌شود.

۵) منابع عربی و فارسی

شامل منابع عربی و تاریخ‌های نوشته شده به زبان عربی در سده‌های نخستین پس از اسلام و همچنین نوشته‌هایی است که از این دوران به زبان فارسی موجود می‌باشد و همگی براساس خداینامه‌ها یا روایت‌های کتبی و شفاهی تدوین یافته است (مثل)

الف) شاهنامه. این کتاب منبع اصلی روایت‌های اساطیری و حماسی ایران به زبان فارسی به شمار می‌آید که براساس خداینامه سروده شده است. خداینامه مجموعه روایت‌های اساطیری و تاریخی موجود در دوره ساسانی است که براساس منابع کتبی و شفاهی آن دوران تدوین شده است. اصل پهلوی و ترجمه‌های خداینامه از میان رفته است.

ب) منابع فارسی زردشتی. عبارت از آثاری هستند که زردشتیان در دوره‌های اسلامی به فارسی نوشته‌اند.

۶) نگاره‌ها

نگاره‌های بازمانده از دوران هخامنشی، اشکانی و ساسانی بر دیواره‌ها و روی مهرها و سکه‌ها و ظرف‌ها.

۷) نوشته‌های مورخان غیرایرانی

مهاجرت آریایی‌ها از آسیای میانه و از ناحیه ائیریانم وئژو (شمالی‌ترین نقطه سرزمین آریاها) به سوی سرزمین ایران بنا بر عقیده گیرشمن در هزاره اول ق.م صورت گرفت. مسکن اولیه آریایی‌ها طبق کتاب ویدیودات اطراف رود ونگه‌ودایتی بوده است. پس از مهاجرت، آریاییان در سرزمین‌های مختلفی پخش شدند. گروهی از دالان قفقاز گذشته وارد اروپا شدند و گروهی دیگر که به هند و ایرانی معروف شدند در آسیا سکنی گزیدند. دسته اخیر خود به دو گروه تقسیم گشت. گروهی راهی هند شدند و سرزمین خود را آریاورته نام نهادند و گروهی دیگر فلات ایران را برای سکونت اختیار کردند. این گروه که خود را آریا به معنای نجیب و باوفا می‌نامیدند، نام خود را به سرزمین جدید دادند و بدین گونه نام ایران به وجود آمد. آریایی‌های ایرانی، ابتدا در شرق ایران در حدود نواحی اریبی (هرات) ساکن بودند و سپس دسته‌هایی از آنان در حدود اواخر سده هشتم ق.م به صورت تدریجی به شرق فلات ایران روی آوردند. بدین ترتیب هندی‌ها و ایرانی‌ها از هم جدا شدند، ولی مشترکان نژادی و فرهنگی میان این دو گروه هرگز گسسته نشد. در فلات ایران قبل از مهاجرت آریایی‌ها، اقوامی از نژاد آسیایی به نام گوتی‌ها، لولوبی‌ها و کاسی‌ها در دامنه‌های زاگرس ساکن بودند. اقوام کاسی که از دو قوم دیگر مهمتر بودند، در قسمت مرکزی رشته جبال لرستان تا اطراف همدان پخش شده بودند. فرهنگ بومیان ایران با فرهنگ آریایی‌ها درهم آمیخته شد. خدایان دوران ودایی هند به سه گروه تقسیم می‌شوند؛ گروه اول خدایان فرمانروا و روحانی یا اسوره‌ها هستند. در رأس این گروه خدای ورونه قرار دارد که قدرت او در هند همسان با قدرت اورمزد در ایران است. گروه دوم خدایان ارتشتار یا دیوها هستند. در رأس این گروه خدای ایندره قرار دارد. گروه سوم خدایان مظاهر طبیعت هستند. این تثلیث ریشه کهن آریایی دارد. در حدود سال‌های ۱۲۰۰ تا ۱۰۰۰ ق.م زردشت ظهور کرد. زردشت، مزدا (به معنای خرد و فرزاندگی) را به مقام بالاترین خدا رساند و سپس لقب اهورا به معنی سرود را به ابتدای اسم مزدا اضافه کرد. در گذر اندیشه خدایان دوران ودایی هند به سرزمین ایران، اسوره به اهورا تبدیل می‌شود و با معنی سرور بزرگ به عنوان لقب مزدا به کار می‌رود و آفریدگار بزرگ، اهورامزدا نامیده می‌شود. در متنهای کهن ایران، لقب اهورا به دو خدای دیگر نیز اطلاق می‌شود؛ یکی میترا که در نزد آریاها به عنوان خداوند پیمان و خورشید و نظم و عدالت مطرح می‌شود و دیگری اپام نپات (تخم آب‌ها).

ویژگی عمده اساطیر ایران ثنویت است. این موضوع در تاریخ دوازده هزار ساله اساطیری ایران به خوبی نمایان است. آفرینش دوازده هزارساله به صورت منظم، سنتی متعلق به دوره ساسانی و نوشته‌های مربوط به این دوره است. آفرینش بنابر باورهای ایران باستان در محدوده این دوازده هزار سال صورت می‌گیرد و خود به چهار دوره سه هزار ساله تقسیم می‌شود. ماجرا از آنجا شروع می‌شود که زروان خدای زمان دو فرزند به نام‌های اورمزد و اهریمن به دنیا می‌آورد و بدین ترتیب سه هزار سال اول آفرینش شروع می‌شود.

سه هزار سال نخست

در سه هزار سال نخست، جهان مینوی است و هنوز نه مکان هست و نه زمان. در این دوره از دو هستی سخن به میان می‌آید. یکی جهان متعلق به اورمزد که پر از نور، زندگی، دانایی، زیبایی و خوشبویی می‌باشد و دومی جهان بدی متعلق به اهریمن است که تاریک، زشت، بدبو و پر از غم و بیماری می‌باشد. اورمزد ابتدا به آفرینش امشا سپندان (جاودانان مقدس) دست می‌زند که عبارت هستند از: سپند مینو، خرداد، مرداد، بهمن، اردیبهشت، شهریور، اسپندارمد. پس از آفرینش امشا سپندان، اورمزد ایزدان را می‌آفریند که قوای منفی مقابل آنها دیوان هستند. شماری از این ایزدان عبارت هستند از: مهر یا میترا، اپام نپات یا بُرزا یزد، ناهید یا آناهیتا، تیشتر (خدای باران)، رَیتوین، بهرام یا وهرام، وای یا ویو، رشن (ایزد عدالت ایران باستان)، سروش، اشئ (نهاد توانگری و بخشش)، دین (مظهر وجدان)، چیستا (مظهر دانش و آگاهی و فرزنگی)، آذر یا آتش، هوم، گوشورن (ایزد نگاهدارنده چهار پایان مفید)، دُرُواسپ (ایزدهای چهارپایان و بخصوص اسبان)، زروان. اهریمن نیز برای مقابله با اورمزد، برای هر کدام از امشاسپندان، سردیوان یا کمالگان را خلق می‌کند که عبارتند از: اکومن دشمن بهمن، ایندره دشمن اردیبهشت، ساوول دشمن شهریور، ناهیته دشمن سپندارمد، تیریز دشمن خرداد، زَیریر دشمن امرداد. علاوه بر سردیوان‌ها، اهریمن دیوان زیادی نیز برای مقابله با ایزدان خلق می‌کند. در پایان سه هزار سال اول میان اورمزد و اهریمن صلحی بسته می‌شود مبنی بر اینکه آخرین نبرد میان نیروی بدی و نیکی نه هزار سال بعد از این صورت پذیرد. پس از اینکه پیمان بسته می‌شود، اورمزد چون موبدی دعای راستی یعنی اَهورنور را بر زبان می‌آورد و بر اثر آن اهریمن بیهوش می‌شود و به دوزخ می‌افتد و در طول سه هزار سال دوم در آنجا بیهوش می‌ماند.

سه هزار سال دوم

پس از بیهوشی اهریمن، اورمزد آفرینش گیتی را آغاز می‌کند. او در یک سال و در شش نوبت آسمان، زمین، آب، گیاه، جانور و انسان را خلق می‌کند. سالگرد این آفرینش‌ها شش جشن است که به جشن‌های گاهنبار یا گهنبار معروفند. در این پیش نمونه‌های اصلی آفرینش، گاوپیش نمونه چهارپایان و گیومرث پیش نمونه انسان هستند. در پایان سه هزار سال دوم، اهریمن با همدستی یاران و همدستان خود به هوش می‌آید و تصمیم می‌گیرد که این پیش نمونه‌های آفرینش را تخریب کند و به جهان کنونی حمله می‌کند.

سه هزار سال سوم

در این دوره شاهد درگیری اهریمن و دیوهایش با اورمزد و ایزدانش هستیم. در این بین گاو آفریده شده، توسط اهریمن کشته می‌شود و از تن او انواع غلات، گیاهان و حیوانات آفریده می‌شود. گیومرث نیز بعد از سی سال سلطنت می‌میرد. از نطفه گیومرث که بر زمین ریخته شده بود، پس از چهل سال شاخه‌ای ریواس می‌روید دارای دو ساق است و پانزده برگ. این پانزده برگ مطابق با سالهایی است که مشیه و مشیانه، نخستین زوج آدمی در آن هنگام دارند. مشی نر و مشیانه ماده است. بدین ترتیب مشی به عنوان

پدر انسان‌ها و مشیانه به عنوان حوای انسان‌ها شناخته می‌شوند. اهریمن براندیشه آنان می‌تازد و آنان نخستین دروغ را بر زبان می‌آورند و آفریدگاری را به اهریمن نسبت می‌دهند. بدینسان، نسبت دادن بنیاد جهان به شر نخستین گناه آدمی است. ولی مشی و مشیانه توبه می‌کنند و دارای هفت جفت فرزند می‌شوند و بعد از صد سال زندگی می‌میرند. شجرنامه اعقاب مشی و مشیانه اصل و مبدأ بسیاری از نژادهای گوناگون را در بر می‌گیرد. نژاد ایرانی از زوجی است که سیامک - نشاک نامیده می‌شود. از این زوج، فرواگ - فرواگین و بعد از آنها زوج هوشنگ - گوزک به وجود می‌آید.

به روایت شاهنامه تاریخ اساطیری ایران از گیومرث شروع می‌شود. او پسری به نام سیامک دارد که در جنگ با دیو سیاه کشته می‌شود و پسر سیامک به نام هوشنگ بر دیو سیاه غلبه می‌کند و بعد از مرگ گیومرث به پادشاهی می‌رسد. از این جا تاریخ پیشدادیان شروع می‌شود. پادشاهان سلسله پیشدادیان به ترتیب عبارتند از:

۱- **هوشنگ**؛ او نوه گیومرث و بنیانگذار سلسله پیشدادیان است. لقب هوشنگ در اوستا پرداخته به معنای کسی که برای حکومت تعیین شده می‌باشد. کشف آتش را به او نسبت می‌دهند و جشن سده را یادگار این کشف می‌دانند.

۲- **تهمورث**؛ او پسر هوشنگ است و لقب دیو بند دارد. تهمورث در متنها با صفت زیناوند (هوشیار) می‌آید. در متنهای پهلوی کوچ نژادهای گوناگون از خونیرس (ایران ویج یا سرزمین اولیه ایرانیان) در زمان فرمانروایی او صورت می‌گیرد. سه آتش مهم اساطیری آذر فرنبغ، آذر گشنسب و آذر برزین مهر در زمان تهمورث به وجود می‌آید.

۳- **جمشید**؛ وی در اسطوره‌های هندی نخستین کسی از بی مرگان است که مرگ را برمی‌گزیند و راه مرگ را می‌پیماید تا راه جاویدان را به مردمان نشان دهد. او سرور دنیای درگذشته گان می‌شود. پروردگار به جمشید هشدار می‌دهد که زمستانی سخت در راه است. او نیز دژی به نام ورجمگرد می‌سازد و از هر موجود یک جفت را در آن جای می‌دهد. بسیاری از ابنیه و آثار در زمان او ساخته می‌شود ولی در نهایت غرور بر وی چیره می‌شود و دروغ می‌گوید و از این رو گناهکار می‌شود. از این پس ایزدان و فرشتگان دست از حمایت جمشید برمی‌دارند و اژی دهاک یا ضحاک بر او چیره می‌شود. قتل جمشید به دست فردی به نام سپیتور صورت می‌پذیرد.

۴- **ضحاک**؛ وی در ادبیات پهلوی مردی ستمگر، جد سامی‌ها و به وجود آورنده کیش‌های بد است که بر روی دوشهایش دو مار وجود دارد و مغز جوانان را خوراک مارهای دوش او می‌کنند.

۵- **کاوه**؛ وی که نماینده طبقه پیشه ور بود با برافراشتن پیش بند چرمین خود که درفش کاویانی نام می‌گیرد علیه ضحاک قیام می‌کند و با کمک مردم، فریدون را یاری می‌کند تا ضحاک را از بین ببرند و این امر صورت می‌پذیرد.

۶- **فریدون**؛ در اوستا او لقب اژدهاکش دارد. او بعد از غلبه بر ضحاک بر تخت می‌نشیند. برخی جشن مهرگان را یادبودی از به تخت نشستن فریدون می‌دانند. نیای مشترک نژادهای آریایی فریدون است. او سرانجام سرزمین پهناور خود را میان سه پسرش تقسیم می‌کند. روم و کشورهای غربی را به سلم، چین

و ترکستان را به تور و ایران و عربستان را به ایرج، نیای ایرانیان و محبوبترین فرزند خود می‌دهد و تاج بر سر ایرج می‌نهد ولی حسادت برادران سرانجام منجر به نابودی ایرج می‌شود.

۷- **منوچهر**؛ او نوه ایرج است که به جنگ سلم و تور می‌رود و آنها را مغلوب می‌کند. سپس با افراسیاب تورانی و گرسیوز برادر او نبرد می‌کند. سرانجام هر دو خواهان آشتی می‌شوند و منوچهر از افراسیاب درخواست می‌کند که به اندازه یک تیر پرتاب، مرز ایران و توران مشخص شود. این تیر را پهلوانی ایرانی به نام آرش پرت می‌کند و برای گسترده‌تر شدن ایران تمام هستی خود را بر روی پرتاب این تیر می‌گذارد. سرانجام تیر در ناحیه گوزگان واقع در سرزمین بلخ فرود می‌آید و مرز ایران و توران مشخص می‌شود.

۸- **گرشاسپ**؛ او منوچهر را در نبرد با سلم و تور همراهی می‌کند و در عاقبت گرز خود را به رستم می‌سپارد.

۹- **رستم**؛ سام نریمان پدربزرگ رستم، امیر زابل و سرآمد پهلوانان ایران بود. زال پسر سام توسط یک سیمرغ بزرگ می‌شود. از ازدواج زال و رودابه، رستم به وجود می‌آید. از رستم در اوستا سخنی به میان نیامده است و در متون پهلوی جز یکی دو بار نشانی از او نیست. از رستم در درخت آسوریک در بند ۴۱ یاد شده است.

۱۰- **نوزر**؛ وی در جنگی از افراسیاب شکست می‌خورد و کشته می‌شود. افراسیاب تاج شاهی را بر سر می‌گذارد و بر تخت ایران می‌نشیند. بزرگان ایران زو را به پادشاهی انتخاب می‌کنند و بعد از نبردهایی با خشکسالی رو به رو می‌شوند. پس تورانیان و ایرانیان با هم کنار می‌آیند و جیحون را مرز دو کشور قرار می‌دهند. پس از درگذشت زو، گرشاسپ به جای او می‌نشیند و پس از نه سال فرمانروایی می‌میرد.

سلسله بعدی کیانیان یا کاویان هستند که در بخش تاریخی با باکتری‌ها (بلخی‌ها) قابل مقایسه هستند. کیانیان فرمانروایان کاهن محلی در ایران شرقی در دوران حماسی هستند که دارای قدرت معنوی و مادی و مذهبی فراوان بودند و ادعای ارتباط با خدایان داشته‌اند. دوره کیانیان در حقیقت دوره اولین تجربه خویش خوتائیه (استبداد) در بین ایرانیان شرقی است. جنبه اساطیری رویدادها در دوره کیانیان به نسبت دوره پیشدادیان کمتر است. سلسله کیانیان به طور واضحتری جنگجو هستند و دوران، دوران پهلوانی است. پیکار میان ایران و توران، بخش بیشتر فرمانروایی این سلسله را در بر می‌گیرد. در دوره ساسانی، شاهان کیانی را با هخامنشیان مطابقت داده‌اند. شاهان این سلسله همگی لقب کی دارند و کهن‌ترین ماخذ اطلاعات ما در مورد این سلسله اوستا است. در اینجا چند تن از فرمانروایان خاندان کیانی را می‌آوریم.

۱- **کی‌قیاد**؛ او مؤسس سلسله کیانی است که به یاری رستم بر افراسیاب غلبه می‌کند. داستان زندگی او مثل داستان نجات حضرت موسی (ع) از آب است.

۲- **کی‌کاوس**؛ هر بار که ایرانیان و تورانیان در مورد مرز دو کشور اختلاف نظر پیدا می‌کردند گاو مقدسی را می‌آوردند و آن گاو مرز ایران و توران را نشان می‌داد. تورانیان بر گاو رشک برده و کی‌کاوس را وادار کردند گاو را بکشند.

کشتن این گاو مقدس، خاطرات کمبوجیه و آپیس گاو مصری را بازگو می‌کند. کی کاووس به مازندران حمله می‌کند ولی در آنجا به وسیله دیو سفید گیر می‌افتد. رستم برای نجات کی کاووس در مسیر خود از هفت منزل می‌گذرد که در شاهنامه به هفت خان رستم معروف است و در نهایت موفق به کشتن دیو سفید می‌شود. غمنامه رستم و سهراب و همچنین کشته شدن سیاوش به دست افراسیاب در زمان کی کاووس رخ می‌دهد. کی کاووس وزیر زیرکی به نام ائوشنزه دارد که در دانایی و پارسایی شهرت داشت ولی در نهایت مجبور به کشتن او شد.

۳- کی خسرو؛ او پسر سیاوش است که پس از نبردهای فراوان موفق می‌شود افراسیاب را از میان بردارد و با کشتن افراسیاب مثل یک مبشر واقعی زردشت در نزد ایرانیان جاودانه می‌شود. صحنه نبرد یازده یا دوازده رخ که شرح رویارویی و جنگ تن به تن پهلوانان ایران با پهلوانان تورانی است و همچنین داستان بیژن و منیژه در دوره او اتفاق می‌افتد. کی خسرو را می‌توان با کوروش کبیر هخامنشی پیوند داد. بنای آتشکده آذر گشنسب را به او نسبت می‌دهند.

۴- لهراسب؛ شخصیتی است که نام او فقط یک بار در اوستا آمده است و در گاهان نشانی از او نیست.

۵- گشتاسب (ویشناسب)؛ در متنهای پهلوی بنای آتشکده آذر برزین مهر به او نسبت داده شده است. دین‌آوری زردشت در زمان او است. گشتاسب به عنوان حامی زردشت مقامی بس گرامی در متنهای اوستایی و پهلوی دارد. به خصوص در متن یادگار زیران، که شرح نبرد دینی گشتاسب با ارجاسب شاه خیونان (هونها) و پهلوانی‌های پهلوانان ایران پس از گرویدن گشتاسب به آیین زردشتی است. گشتاسب وزیر زیرکی به نام جاماسب دارد. اندرزه‌های حکیمانه ائوشنزه و جاماسب در دوره ساسانیان جمع شد و نام این دو حکیم باستانی سابقه شغل وزارت را با پیوندی که بین این شغل با حکمت و خردمندی بوده است به دوره کیانیان رساند. در شاهنامه از دو پسر گشتاسب به نام‌های اسفندیار و پشوتن نام برده شده است. اسفندیار حامی زردشت بود ولی برای به دست آوردن تخت سلطنت، از جانب پدرش راهی جنگ با رستم شد ولی در این نبرد کشته شد. رستم نیز در نهایت به حيله شغاد نابرداری خود کشته شد.

۶- بهمن؛ او پسر اسفندیار است که بعد از مرگ گشتاسب به سلطنت رسید. برخی بهمن را با اردشیر اول هخامنشی ملقب به درازدست مطابقت می‌دهند و او را هم مثل اردشیر اول به قوم یهود نسبت می‌دهند. بعد از بهمن دخترش هما و بعد از او پسرش داراب به قدرت می‌رسند.

۷- داراب؛ او در یکی از نبردهای خود با روم با فیلقوس (فیلیپ مقدونی) نبرد می‌کند و سپاه او را در هم می‌شکند و پس از آشتی دختر او را به زنی می‌گیرد و از او اسکندر به دنیا می‌آید. داراب همسر دیگری می‌گیرد و از او دارا زاده می‌شود. داراب با داریوش دوم هخامنشی پیوند دارد.

۸- دارا؛ او که در متون تاریخی با داریوش سوم پیوند دارد از سپاه اسکندر شکست می‌خورد. ایرانیان برای اسکندر ایران گشا، نژاد ایرانی قائل می‌شوند و او را برادر ناتنی داریوش سوم به حساب می‌آورند و همین داستان، زیربنای اسکندرنامه‌ها و روایت‌های مثبت منتسب به اسکندر را به وجود می‌آورد. در متنهای دینی به هیچ روی نشانی از چنین داستانی نیست و اسکندر همیشه با لقب گُجسته (ملعون) درخور

نفرین است. داستان‌های دینی با سوخته شدن اوستا به دست اسکندر ادامه می‌یابد. بعد از کیانیان، کرده خدایان که شاهان محلی هستند و از نظر تاریخی با اشکانیان مطابقت داده می‌شوند، زمام قدرت را در دست می‌گیرند.

سه هزار سال چهارم

در منتهای دینی، سه هزار سال سوم در میانه‌های دوران لهراسب به پایان می‌رسد و سه هزار سال چهارم شروع می‌شود. مهمترین ویژگی این دوره ظهور زردشت است. این دوره، دوره وحی دینی می‌باشد. اورمزد اسرار دین را بر زردشت آشکار می‌کند و او پیامبری دین مزدیسنی و رسالت خود را اعلام می‌دارد. آیین مزدیسنایی یا مزدیسنی آیینی است که در رأس خدایان آن اهورامزدا قرار دارد و به عبارت دیگر همان دین زردشتی است. دین زردشتی متداول در دوره ساسانی را اصطلاحاً دین مزدایی یا مزدیسنایی می‌نامند. زردشت در بیان دین خود با مخالفت روحانیون، جادو پزشکان و فرمانروایان روبه‌رو می‌شود. او اوستا را در بیست و یک نسک به گشتاسب عرضه می‌کند و مورد حمایت وی واقع می‌شود. بعد از مرگ زردشت به ترتیب اوشیدر، اوشیدرماه و سوشیانس رهبری به‌دینان (پیروان آیین زردشتی) را بر عهده می‌گیرند. سوشیانس، کی خسرو را به دین زردشتی در می‌آورد و موبد موبدان او می‌شود. دوره سوشیانس دوره تکامل موجودات اورمزدی است. همه دیوان از نسل دو پایان و چهار پایان نابود می‌شوند. سوشیانس وظیفه برانگیختن مردگان را دارد. هر کدام از این مردگان در طی زمان و پس از گذراندن داوری از پل چینود (پل صراط مسلمانان) می‌گذرند. چینود پلی است حد فاصل این جهان و آن جهان.

تست‌ها

- ۱- بهمن را با کدام شاه تاریخی ایران برابر می‌دانند؟
 (۱) دیاکو پادشاه ماد (۲) بلاش اول اشکانی
 (۳) اردشیر اول هخامنشی (۴) اردشیر بابکان ساسانی
- ۲- در شاهنامه داراب با کدامیک از پادشاهان غرب نبرد می‌کند؟
 (۱) فیلیپ مقدونی (۲) اسکندر (۳) تراژان (۴) والرینوس
- ۳- داراب با کدامیک از پادشاهان هخامنشی پیوند دارد؟
 (۱) داریوش اول (۲) اردشیر دوم (۳) داریوش دوم (۴) خشایارشا
- ۴- بنای آتشکده آذر برزین مهر به چه کسی نسبت داده می‌شود؟
 (۱) کی خسرو (۲) داریوش اول هخامنشی
 (۳) گشتاسب (۴) شاپور اول ساسانی
- ۵- منظور از دارا در شاهنامه، کدامیک از پادشاهان باستانی ایران است؟
 (۱) داریوش سوم هخامنشی (۲) هوخشتره پادشاه ماد
 (۳) شاپور دوم ساسانی (۴) خسرو پادشاه اشکانی
- ۶- اولین انسان آفریده شده توسط اورمزد کیست؟
 (۱) هوشنگ (۲) گیومرث (۳) جمشید (۴) فریدون
- ۷- کدام گزینه نادرست است؟
 (۱) خدای ورونه هندی دوره ودا با اورمزد ایرانی یکسان است.
 (۲) قدیمی‌ترین تعلیم زرتشت در گات‌ها آمده است.
 (۳) زروان در نوشته‌های پهلوی خدای مردگان است.
 (۴) مهمترین ویژگی اساطیر ایران ثنویت است.
- ۸- ایام نیات در اساطیر ایران خدای چه عنصری است؟
 (۱) فلز (۲) خاک (۳) آتش (۴) آب
- ۹- مبدا نژاد ایرانی بعد از مشی و مشیانه کدام است؟
 (۱) فرواگ و فرواگین (۲) سهی و ایرج
 (۳) پشنگ و گوزک (۴) سیامک و نشاک

- ۱۰- طبق اساطیر ایران، سه آتش آذر فرنبغ، آذر گشنسب و آذر برزین مهر در زمان چه کسی پدید آمده است؟
 (۱) تهمورث (۲) جمشید (۳) کی خسرو (۴) دارا
- ۱۱- سرور دنیای درگذشته‌گان که در حین حال اولین کسی است از جاودانان که مرگ را می‌پذیرد کیست؟
 (۱) جمشید (۲) کی قباد (۳) بهمن (۴) ایرج
- ۱۲- جد سامی‌ها با توجه به ادبیات پهلوی کدام است؟
 (۱) ضحاک (۲) فریدون (۳) زال (۴) نوذر
- ۱۳- کاوه نماینده کدام طبقه اجتماع بود؟
 (۱) جنگجویان (۲) دبیران (۳) پیشه‌وران (۴) کشاورزان
- ۱۴- نخستین زوج آدمی کدام است؟
 (۱) گیومرث و همسرش (۲) سلم و آرزو
 (۳) هوشنگ و گوزک (۴) مشی و مشیانه
- ۱۵- نیای مشترک نژادهای آریایی کیست؟
 (۱) فریدون (۲) آرش (۳) داراب (۴) کی خسرو
- ۱۶- به گفته اوستا عامل اخراج جمشید از بهشت چه بود؟
 (۱) ظلم و ستم نسبت به زیردستان (۲) دروغ گفتن
 (۳) همکاری با اهریمن (۴) خوردن از میوه‌های ممنوعه
- ۱۷- تورانیان چه کسانی هستند؟
 (۱) ساکنان شرقی فلات ایران که در اوستا تحت عنوان پیشدادیان آمده‌اند.
 (۲) شاخه‌ای از آریاها که به وداها معروف بودند.
 (۳) آریاها و سکاهاى نیمه وحشی که به آریایی‌های تازه وارد فلات ایران شبیخون می‌زدند.
 (۴) ساکنان بومی ایران که با آمدن آریایی‌ها به شرق ایران کوچ داده شده بودند.
- ۱۸- کدامیک از شخصیت‌های کیانیان داستانش مثل نجات حضرت موسی (ع) از آب است؟
 (۱) کی کاوس (۲) لهراسب (۳) کی قباد (۴) سیاوش
- ۱۹- اقدامات کدامیک از پادشاهان کیانی مثل کشتن گاو مقدس، خاطرات کمبوجیه و آپیس مصری را بازگو می‌کند؟
 (۱) هوشنگ (۲) سام (۳) کی کاوس (۴) کی قباد

- ۲۰- دوره کیانیان در حقیقت دوره اولین تجربه «خویش خوتائی» در بین ایرانیان شرقی است. معنی این اصطلاح چیست؟
- (۱) قبیله گزایی
(۲) زیر سلطه قرار گرفتن
(۳) دموکراسی
(۴) استبداد
- ۲۱- کدام گزینه از پادشاهان کیانیان نیستند؟
- (۱) بهمن - هما
(۲) کی خسرو - لهراسب
(۳) گشتاسب - داراب
(۴) گشتاسب - نوذر
- ۲۲- «اوشنزه» وزیر زیرک کدام شاه اساطیری ایران بوده است؟
- (۱) کی کاووس (۲) فریدون (۳) گشتاسب (۴) ضحاک
- ۲۳- کدام پادشاه کیانی با کشتن افراسیاب مثل یک مبشر واقعی زردشت در نزد ایرانیان جاودانه شد؟
- (۱) کی کاووس (۲) کی خسرو (۳) ایرج (۴) رستم
- ۲۴- عنوان زیناوند به چه معنا است و در اوستا به کدامیک از شخصتهای اسطوره‌ای اطلاق می‌شود؟
- (۱) هوشیار - بهمن
(۲) کشنده مرد - هوشنگ
(۳) هوشیار - تهمورث
(۴) کشنده مرد - نوذر
- ۲۵- کدام پادشاه کیانی را می‌توان با کوروش کبیر هخامنشی پیوند داد؟
- (۱) کی خسرو (۲) سیاوش (۳) کی قباد (۴) کی کاووس
- ۲۶- کدام گزینه درباره تقسیمات جهان به دست فریدون نادرست است؟
- (۱) روم و کشورهای غربی به سلم رسید.
(۲) عربستان و ایران به ایرج رسید.
(۳) چین و ترکستان به تور رسید.
(۴) بین النهرین به آرش رسید.
- ۲۷- در روایات دینی سوزاندن اوستا را به چه کسی نسبت می‌دهند؟
- (۱) خشایارشاه
(۲) اسکندر
(۳) بلاش اول
(۴) یزدگرد دوم
- ۲۸- کدام گزینه در مورد منابع اساطیری ایران نادرست است؟
- (۱) هندی - اوستایی - مانوی
(۲) پهلوی - عربی - فارسی
(۳) نگاره‌ها - هندی - عربی
(۴) یونانی - سریانی - ارمنی
- ۲۹- اوستا در چه زمانی و به چه خطی تدوین شده است؟
- (۱) دوره اشکانی - پهلوی اشکانی
(۲) دوره ساسانی - پهلوی ساسانی
(۳) هخامنشی - آرامی
(۴) اوایل ورود اسلام - پهلوی ساسانی

- ۳۰- منابع اوستایی اساطیر ایران کدامند؟
 (۱) دینکرد، بندهشن، گاتها، وندیدا، هیربدستان
 (۲) روایات پهلوی، یشتها، گزیده‌های زادسپرم، ویدیوداد، نیرنگستان
 (۳) یسنها، ویسپرد، یشتها، وندیدا، خرده اوستا
 (۴) کارنامه اردشیر بابکان، دینکرد، ویسپرد، یسنها، گاتها
- ۳۱- اژدهاکش در شاهنامه لقب چه کسی است؟
 (۱) سلم (۲) ایرج (۳) کاوه (۴) فریدون
- ۳۲- در زمان کدام پادشاه پیشدادی، افراسیاب پادشاه تورانی به ایران لشکر کشید و تاج و تخت را به دست آورد؟
 (۱) زال (۲) زو (۳) نوذر (۴) گرشاسب
- ۳۳- کدام گزینه در خصوص مشخصات دوره کیانیان نادرست است؟
 (۱) جنبه اساطیری رویدادها نسبت به پیشدادیان کمتر است.
 (۲) کیانیان جنگجوتر هستند و دوران پهلوانی دارند.
 (۳) در دوره ساسانیان شاهان کیانی را با اشکانیان مطابقت داده‌اند.
 (۴) جنگ‌های ایران و توران بخش بیشتر این سلسله را در بر می‌گیرد.
- ۳۴- جاماسب وزیر زیرک کدام شاه اساطیری ایران است؟
 (۱) منوچهر (۲) جمشید (۳) هما (۴) گشتاسب
- ۳۵- کدام گزینه نادرست است؟
 (۱) مهمترین ویژگی سه هزار سال چهارم آفرینش، ظهور زردشت است.
 (۲) منابع عربی و فارسی اساطیر ایران براساس اوستا نوشته شده‌اند.
 (۳) اولین حامیان زردشت کی گشتاسب و فرمانده او اسفندیار بودند.
 (۴) لقب هوشنگ در اوستا پراداته است.
- ۳۶- کدام گزینه از پادشاهان پیشدادی نیستند؟
 (۱) هوشنگ - جمشید (۲) فریدون - منوچهر
 (۳) زو - تهمورث (۴) کی قباد - دارا
- ۳۷- اورمزد بعد از آفریدن امشاسپندان چه آفرید؟
 (۱) انسان (۲) زمین (۳) ایزدان (۴) خاک

۳۸- کدام گزینه صحیح می‌باشد؟

- ۱) کهن‌ترین ماخذ اطلاعات ما از کیانیان شاهنامه است.
- ۲) ایزد عدالت آیین ایران باستان رشنو می‌باشد.
- ۳) آریایی‌ها عنوان دیو را به هندی‌ها دادند.
- ۴) قدیمی‌ترین بخش ودا که هم‌ردیف گات‌های اوستا است اوپانیشادها می‌باشد.

۳۹- موضوع کتاب وندیدا چیست؟

- ۱) آیین‌های عملی زندگی در کیش زردشتی
- ۲) سروده‌هایی خطاب به خدایان باستانی
- ۳) جغرافیای اساطیری
- ۴) آفرینش، ظهور زردشت و رستاخیز

پاسخنامه تست‌ها

- ۱) گزینه (۳) صحیح است.
اردشیر اول را مانند بهمن به قوم یهود منسوب می‌دارند.
- ۲) گزینه (۱) صحیح است.
بنابر اسکندر نامه‌ها، داراب پدر اسکندر است.
- ۳) گزینه (۳) صحیح است.
- ۴) گزینه (۳) صحیح است.
بنای آتشکده آذرگشنسب را به کی خسرو نسبت می‌دهند.
- ۵) گزینه (۱) صحیح است.
- ۶) گزینه (۲) صحیح است.
- ۷) گزینه (۳) صحیح است.
زروان در نوشته‌های پهلوی خدای زمان است.
- ۸) گزینه (۴) صحیح است.
- ۹) گزینه (۴) صحیح است.
- ۱۰) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۱) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۲) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۳) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۴) گزینه (۴) صحیح است.
برطبق اسطوره‌ها مثنی پدر نخستین انسان‌ها و مشیانه مادر نخستین انسان‌ها می‌باشند.
- ۱۵) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۶) گزینه (۲) صحیح است.
البته در بعضی از منابع دینی این چنین آمده است که زردشت جمشید را بدین علت سرزنش می‌کند که برای خشنودی مردمان خوردن گوشت گاو را به آنان آموخته است.
- ۱۷) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۸) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۹) گزینه (۳) صحیح است.
آپیس همان گاو مقدس مصری است که کمبوجیه پادشاه هخامنشی دستور کشتن آن را می‌دهد.
- ۲۰) گزینه (۴) صحیح است.

- ۲۱) گزینه (۴) صحیح است.
 گرشاسپ و نوذر از پادشاهان پیشدادی هستند.
- ۲۲) گزینه (۱) صحیح است.
- ۲۳) گزینه (۲) صحیح است.
- ۲۴) گزینه (۳) صحیح است.
 خانم دکتر آموزگار زیناوند را به معنای هوشیار و دکتر زرین کوب به معنای سلاحدار به کار گرفته‌اند.
- ۲۵) گزینه (۱) صحیح است.
- ۲۶) گزینه (۴) صحیح است.
- ۲۷) گزینه (۲) صحیح است.
 روحانیون زردشتی به اسکندر لقب گجسته یعنی ملعون داده‌اند.
- ۲۸) گزینه (۴) صحیح است.
 منابع اساطیری ایران: هندی، اوستایی، مانوی، پهلوی، عربی، فارسی، نگاره‌ها و نوشته‌های مورخان غیر ایرانی هستند.
- ۲۹) گزینه (۲) صحیح است.
- ۳۰) گزینه (۳) صحیح است.
- ۳۱) گزینه (۴) صحیح است.
- ۳۲) گزینه (۳) صحیح است.
- ۳۳) گزینه (۳) صحیح است.
 در دوره ساسانی، شاهان کیانی را با هخامنشیان مطابقت داده‌اند.
- ۳۴) گزینه (۴) صحیح است.
- ۳۵) گزینه (۲) صحیح است.
 منابع عربی و فارسی اساطیری ایران براساس خدای نامه‌ها نوشته شده‌اند.
- ۳۶) گزینه (۴) صحیح است.
- ۳۷) گزینه (۳) صحیح است.
- ۳۸) گزینه (۲) صحیح است.
 کهن‌ترین ماخذ اطلاعاتی ما از کیانیان اوستا است (به گزینه یک توجه شود). آریایی‌ها عنوان دیو را به بومیان غیر آریایی دادند (به گزینه سه توجه شود). قدیمی‌ترین بخش ودا که هم‌ردیف گات‌های اوستا است، ریگ ودا می‌باشد (به گزینه چهار توجه شود).
- ۳۹) گزینه (۱) صحیح است.
 گزینه دوم تعریف موضوع کتاب یشتها، گزینه سوم تعریف موضوع کتاب بندهشن و گزینه چهارم تعریف موضوع کتاب گزیده‌های زادسپرم می‌باشند.

فصل دوم

عیلام

تا قبل از اکتشافات باستان‌شناسی تنها منبع ما در مورد تاریخ عیلام، تورات بود. این کتاب از ناحیه‌ای به نام بهشت عدن که همان بین‌النهرین است، صحبت می‌کند و ذکر می‌کند که یکی از پادشاهان عیلام به نام کدورلا عمر قلمروی خود را تا فلسطین گسترش داده بود. پژوهش‌های باستان‌شناسی جدید، اطلاعات مفیدتری در اختیار ما قرار داده است. با توجه به این اطلاعات، تاریخ عیلام به سه دوره تقسیم می‌شود: ۱. عیلام قدیم؛ عهده‌ای که تاریخ عیلام ارتباط کاملی با تاریخ سومر و اکد دارد و از زمان بسیار قدیم تا سال ۲۲۲۵ ق.م را در بر می‌گیرد. ۲. عیلام میانه؛ عهده‌ای که تاریخ عیلام با تاریخ دولت بابل مربوط می‌شود و از سال ۲۲۲۵ ق.م تا سال ۷۴۵ ق.م را شامل می‌شود. ۳. عیلام جدید؛ دوره‌ای که طرف عیلام، دولت آشور است و از سال ۷۴۵ ق.م تا سال ۶۴۵ ق.م را شامل می‌گردد.

بخش اول؛ عیلام قدیم از زمان بسیار دور تا سال ۲۲۲۵ ق.م

جدول زیر برای فهم بهتر این بخش ترسیم شده است.

اکدی‌ها	سومرهای در لاگاش	عیلام
تاسیس سلسله کیش توسط مانیشتو در سال ۲۸۰۰ ق.م	ان ناتوم اول	کوه نشینان عیلام
تاسیس سلسله آگاده در سال ۲۳۴۰ ق.م		تاسیس سلسله اوان در سال ۲۵۵۰ ق.م
۱. سارگن ۲. ریموش ۳. مانیشتوسو ۴. نرم سین ۵. شارکالیشاری	گودآ	۱. پلی ۸. لوه ایشن ۱۰. هیتا ۱۲. کوتیک اینشوشیناک
سلطه گوتیان در سال ۲۲۲۵ ق.م		

سومری‌ها در رأس خلیج فارس و طرفین شط العرب و اکدی‌ها در طرف شمال شرقی آنها می‌زیستند. اور، اورگ یا اریخ و نیپور از شهرهای مهم سومری و سبیار، کیش و بابل از شهرهای مهم اکدی بودند. ریاست شهرهای سومری را افرادی بر عهده داشتند که پاتسی نامیده می‌شدند. پاتسی‌ها یک نوع پادشاهان

محلّی بودند که امور مذهبی، کشوری و لشکری را در دست داشتند. این پاتسی‌ها مداوم با هم در حال جنگ بودند و این جنگ‌ها باعث عدم وحدت سیاسی در بین دولت شهرهای سومری می‌شد. با تصرف شهرهای دیگر سومری به دست این ناتوم اول (ان مبرگیسی) پاتسی شهر لاگاش، وحدت سیاسی در سومر به وجود آمد. او به جنگ کوه نشینان عیلامی رفت و آنها را مغلوب کرد و این پیروزی را بر روی ستونی معروف به ستون کرکسان نقش کرد. این ناتوم اول (ان مبرگیسی) در این کتیبه می‌گوید که اسلحه‌های سرزمین عیلام را به مثابه غنیمت با خود به لاگاش آورده است. این کتیبه کهن ترین سند تاریخی بشر و کهن ترین منبعی است که نام عیلام در آن ذکر شده است.

پاتسی شهر اکد به نام مانیسو در سال ۲۸۰۰ ق.م سلسله کیش را تاسیس کرد و به عیلام حمله برد و پادشاه عیلام را به اسارت گرفت و مملکت او را باجگذار خود نمود. کوه نشینان عیلام با بابلی‌ها نیز درگیر شدند و بازتاب این جنگ‌ها در کتیبه لوگال - آمنه - موندو ذکر گردیده است. تا اینکه در سال ۲۵۵۰ ق.م اولین حکومت عیلامی به نام اوان توسط پلی تاسیس شد. از این زمان یعنی هزاره سوم ق.م است که عیلام وارد دوران تاریخی خود می‌شود. سلسله اوان دارای دوازده پادشاه است.

همزمان با قدرت گیری سلسله اوان در عیلام، فردی به نام سارگن اکدی در سال ۲۳۴۰ ق.م در اکد سلسله آگاده را تاسیس کرد و پایتخت خود را شهر آگاده قرار داد. سارگن اکدی از جنگ‌های داخلی سومر استفاده کرد و بر دولت شهرهای سومری تسلط پیدا کرد. او سپس سرزمین پراکنده بابل را به صورت یک کشور مستقل درآورد. سارگن اکدی برای تسلط به عیلام به آنجا حمله کرد. لوه ایشن پادشاه عیلام با پادشاه سرزمین ورهشی متحد شد. ورهشی منطقه کوهستانی پشت کوه و سرزمین اطراف کرخه علیا در قسمت شمال غربی سوزیان می‌باشد و سارگن اکدی برای تصرف عیلام باید از خاک ورهشی عبور می‌کرد. سارگن توانست اتحاد دشمنان را درهم بشکند و شهر شوش و اوان را تصرف کرد. او لوه ایشن پادشاه عیلام را در سمت خود ابقا کرد و دستور داد کلیه نوشته‌های راجع به مذهب و قوانین و سحر و غیره را به زبان سامی ترجمه و در معبد اِرخ ضبط کنند و برای اولین بار لقب شاه کیش، فاتح عیلام و فاتح ورهشی به خود داد. سارگن که در زبان آشوری و اکدی به او شروکین می‌گویند، در بین النهرین امپراطوری بزرگی تاسیس کرد که تا سوریه و عیلام گسترش پیدا می‌کرد. نخستین واقعیت دقیق و مطمئن از تاریخ عیلام را می‌توان در دو کتیبه متعلق به سارگن اکدی یافت. بعد از مرگ سارگن، پسرش ریموش برای بار دوم سرزمین عیلام را مورد تاخت و تاز قرار داد و بر آنجا حاکم شد. از زمان حاکمیت ریموش بر عیلام، شواهد قانون فدراسیونی و فئودالی بر عیلام آشکار می‌شود. بعد از مرگ ریموش، مانیشوتوسو به قدرت رسید. در زمان او یکی از فرمانروایان عیلام با درست کردن مجسمه مانیشوتوسو و قرار دادن آن در معبد شوش و هدیه کردن آن به الهه ناهونته، رسوم و روش‌های زندگی آکادی و سامی را پذیرفت و از این زمان عیلام به پذیرش رسوم و روش‌های زندگی آکادی و سامی روی آورد. مانیشوتوسو برای اولین بار خلیج فارس را درنوردید. بعد از مرگ او، نرم سین (نارام‌سین) به قدرت رسید. در این زمان اتحادیه‌ای از کیش، عیلام، هامورو و هیتی علیه اکدی‌ها تشکیل شد ولی نرم سین این اتحادیه را شکست داد و سپس با هیتا شاه عیلامی در سال ۲۲۸۰ ق.م معاهده هیت را منعقد کرد. این معاهده اولین سند مهم تاریخ عیلام است. نرم سین در ادامه نبردهای خود اتحاد لولوبی‌ها و گوتی‌ها را درهم شکست و

این پیروزی را در سر ستونی نزدیک شهر زور حک کرد. در این کتیبه برای اولین بار نام لولوبی‌ها ذکر می‌شود. لولوبی‌ها در ناحیه زاموآ (از دریاچه ارومیه تا بخش علیای رود دیاله) ساکن بودند. یکی از پادشاهان لولوبی به نام آنوبانی نی بر صخره‌های شهر زیبای سرپل ذهاب کرمانشاه کتیبه‌ای دارد. اورارتویی‌ها به لولوبی‌ها، لوتو (دشمن) می‌گفتند.

در اواخر حکومت نرم سین، در عیلام شخصی به نام کوتیک اینشوشیناک (پوزور اینشوشیناک) به قدرت رسید. او که آخرین پادشاه سلسله اوان است توانست استقلال عیلام را از بین‌النهرین بازستاند. کوتیک اینشوشیناک به خود القاب فرمانروای چهارگوشه جهان، شاه بزرگ اوان، شاه سرزمین، شاه برگزیده و شاه فاتح داد. دوره شکوفایی ملی عیلام از زمان کوتیک اینشوشیناک شروع می‌شود. این رستاخیز ملی در کاربرد نوشتار تک خط عیلامی در کتیبه‌های وی منعکس می‌شود؛ هر چند، بعد از مرگ کوتیک اینشوشیناک نوشتار تک خط عیلامی از بین رفت و در عوض خط سومری - بابل‌ی که عاقبت به خط میخی منتهی شد جایگزین آن گرفت. در کتیبه کوتیک اینشوشیناک در قرن ۲۴ ق.م برای اولین بار ما با نام قوم کاسی مواجه می‌شویم. دور شدن از زندگی قبیله‌ای و جذب شدن در فرهنگ شهرهای سومری موجب ضعف تمدن اکد گشت. در سال ۲۲۲۵ ق.م قوم گوتی که در سرزمین گوتیوم (کوهستان‌های شمال بابل یعنی شرق و شمال شرقی سکونت لولوبی‌ها که کردستان و آذربایجان کنونی را شامل می‌شود) ساکن بودند به امپراطوری اکدی حمله کردند. آنها شارکالیشاری آخرین پادشاه آگاده را از میان برداشتند و به عمر دودمان‌های اوان و آگاده پایان دادند و به مدت ۱۵۰ سال بر شهرهای عیلام، بابل، سومر و اکد حکم راندند. نقش برجسته هورین شیخان واقع در بالای رودخانه دیاله متعلق به قوم گوتی است.

تمدن سومری و اکدی:

- اکدی‌ها به دلیل طبیعت کوهستانی مرزهای عیلام و بابل، به جنوب ایران که عیلامی‌ها در آن ساکن بودند عیلامتو می‌گفتند.
- سومری‌ها اولین حکومت قدرتمند جهان قبل از مهاجرت آریایی‌ها به فلات ایران بودند.
- سومری‌ها سرزمین عیلام را نیم به معنای بالا می‌نامیدند.
- شاماش خدای خورشید اکدی‌ها بود.
- حماسه گیلگامش متعلق به تمدن سومری است. در این حماسه، گیلگامش پادشاه شهر ارخ (ارک) با کمک فردی به نام اوانکیدو برای دست یابی به جاودانگی سفری را آغاز می‌کند. در تورات گیلگامش همان نمرود است.
- نام حضرت نوح در کتیبه‌های سومری به صورت زیود سیدو (زیوسدرا) آمده است.
- اساس معماری سومری‌ها طاق‌های قوسی و هلالی است.
- ساعت آبی، شاخص آفتابی برای اندازه‌گیری زمان، چرخ و ارابه برای اولین بار توسط سومری‌ها مورد استفاده قرار گرفت.
- قانون اولین بار در میان سومری‌ها به وجود آمد.
- حضرت ابراهیم پیامبر سومری‌ها، در شهر اور به دنیا آمد.
- مرکز تمدن سومری‌ها شهر بابل بود.

- سومری‌ها وجودهای نامرئی و جاویدان و فوق انسانی را دینگیر می‌نامیدند.
- رونق زندگی شهری و گسترش تجارت باعث شد که سومری‌ها در هزاره سوم ق.م برای اولین بار خط تصویری را برای نگهداری حسابهایشان اختراع کنند.
- معبد زیگورات در سومر توسط انسی اداره می‌شده است.
- خط میخی را نیز سومری‌ها کشف کردند که دارای هشتصد علامت بود و عیلامی‌ها آن را به سیصد علامت کاهش دادند.
- در دوره سومریان معبد هر شهر باعث تمیز شهرها از یکدیگر و استقلال آنها بوده است.
- شهر نیپور به منزله پایتخت مذهبی سومریان بود و مقر انیل خدای زمین و کیهان سومری‌ها در این شهر قرار داشت.
- خدایان مهم سومری‌ها عبارت بودند از: اینانا - نرگال خدای زیرزمین - آنو خدای آسمان - بل خدای زمین - ایا خدای صاحب دره عمیق - لهار خدای احشام - اشنان خدای غله - شمس خدای خورشید - ایشتار خدای عشق و باروری - آا خدای دریاها و آبها و خدای خیر و شفا - نانار یا سین الهه ماه که خدای شهر اور بود - اینی نی خدای شهر اوروک - نینکرسگ خدای شهر کیش و لاگاش.

بخش دوم: عیلام میانی از سال ۲۲۲۵ ق.م تا سال ۷۴۵ ق.م

جدول زیر برای فهم بهتر این بخش ترسیم شده است. خطهای تیره نشان پادشاهانی است که به دلیل بی اهمیت بودنشان، ذکر نگردیده‌اند.

تسلط کوتیان	
عیلام	بابل
تسلط کوتیان و سومری‌ها بر عیلام	سلسله سوم اور یا سومری‌ها در بابل اورنامو (اورانگو) شولگی بورسین (شوسین) ابی سین
سلسله سیماش در عیلام گیرنامه _____ هوتران تمپت اینداتو اینشوشیناک _____	سلسله ایسین در سال ۱۹۸۵ ق.م شوایلینشو _____ _____
سلسله آپارت در سال ۱۸۹۰ ق.م آپارت شیلهه سایو پولاد هومپک _____ کوئیرناهنونته اول (۱۷۳۰ ق.م) هورپاتیلا	حمورابی (۱۷۵۰-۱۷۹۲ ق.م) _____

تسلط کاسی‌ها بر عیلام و بابل در حدود سال ۱۷۰۰ ق.م	
تسلط کاسی‌ها بر بابل	سلسله ایگه‌هالکی در عیلام ایگه‌هالکی پاهیرایشان _____ اونتاش هومبان _____
	سلسله شوتروکیدها در سال ۱۲۰۵ ق.م هالوتوش اینشوشیناک شوتروک ناهونته اول کوتیر ناهونته دوم شیلهاک این شوشیناک اول _____
تسلط شوتروک ناهونه اول و کوتیر ناهونته اول بر بابل	
نیوک نصر اول	تسلط نیوک نصر اول بر عیلام

سومر در اواخر حکومت گوتی‌ها دوباره رونق خود را پیدا کرد و پادشاه شهر لاگاش به نام گودا قدرت سومری‌ها را احیا کرد. در طول مدتی که گوتیان بر عیلام تسلط داشتند، نام عیلام فقط در کتیبه گودا ذکر می‌شود. در سال ۲۱۲۰ ق.م اتوخال پادشاه شهر اوروک با کشتن تیریگان آخرین پادشاه گوتی، دولت شهرهای سومری را از تسلط گوتیان رهاوند.

در شهر بابل نیز شخصی به نام اورنامو گوتی‌ها را بیرون راند و سلسله سوم اور را تاسیس کرد. اورنامو (اورانگو) قانون نامه‌هایی را به نام خدای شمس تدوین و در بین مردم منتشر کرد. به همین دلیل ویل دورانت او را نخستین قانون‌گذار جامعه بشری می‌داند. مهمترین فرمانروای سلسله سوم اور، شولگی است. در زمان او استعمال تیر و کمان از سامی‌ها اقتباس شد و بدین ترتیب لشکر سومری قوی شده به فتوحاتی نایل آمد. شولگی برای تقویت پادگان‌های سومری در مقابل کوه‌نشینان ناآرام زاگرس، به ایجاد لژیون‌های بیگانه از عیلامی‌های کوه‌های شرقی انشان و سیماشکی دست زد. فرماندهی این لژیون‌های عیلامی بر عهده نجیب زادگان عالی مقام بود که سوکال ماخ نامیده می‌شدند. با افزایش قدرت سومری‌ها، شولگی توانست بیشترین مدت سلطه سومری‌ها را بر عیلام به نام خود ثبت کند. بورسین یکی دیگر از شاهان سلسله سوم اور است. سندی وجود دارد که نشان می‌دهد گیرنامه پادشاه عیلام هدایایی به دربار بورسین فرستاده است. این سند تنها سندی است که اطلاعاتی در مورد عیلام از تسلط گوتیان تا تشکیل سلسله سیماش ارائه می‌دهد. عیلامی‌ها رفته رفته قدرتمند شدند و یکی از پادشاهان سلسله سیماش به نام هوتران تمپت در جنگی ابی سین آخرین فرمانروای سلسله سوم اور را شکست داد و مجسمه ماه سومری به نام نانار و دیگر خدایان سومری را با خود به انشان برد. با اسارت ابی سین در سال ۲۱۸۳ ق.م سلسله سوم اور سقوط کرد. بعد از این حادثه در عیلام اینداتو اینشوشیناک به قدرت رسید و برای اولین بار عنوان شاه سیماشکی و عیلام برگزید.

در سال ۱۹۸۵ ق.م در اور به وسیله شوایلیشو سلسله ایسین ایجاد شد. او به عیلام لشکر کشید و مجسمه نانار را از پادشاه عیلام بازستاند. از سقوط سلسله سیماش اطلاعات دقیقی وجود ندارد. در سال

۱۸۹۰ ق.م در عیلام شخصی به نام آپارت قدرت گرفت و سلسله آپارت را تاسیس کرد. او برای اولین بار لقب شاه انشان و شوش را اختیار کرد. آپارت تنها فرمانروای عیلام است که سومری‌ها او را به مقام الوهیت رساندند. شیلهه یکی دیگر از پادشاهان سلسله آپارت است که به نشانه استقلال از بین النهرین، لقب نایب الحکومه بزرگ را برای اولین بار در تاریخ عیلام به کار برد. شیلهه به خود لقب آدا (پدر)، پیامبر بزرگ و نماینده بزرگ داد. شیلهه وزیری به نام کوک تانرا داشت. آداپاشو (آتاهوشو) خواهرزاده شیلهه یک لوح سنگی از قوانین قضایی را در میدان پایتخت یعنی شوش نصب کرد. سیرکتوه دوم خواهر شیلهه نیز به عنوان اولین ملکه عیلامی به حکومت شهر شوش رسید.

در همین دوره در بابل حمورابی قدرت را در دست گرفت و نخستین امپراطوری بابل را بنیان نهاد. اوج قدرت بابل در زمان او بود. او اتحاد عیلام و مناطق اطراف آن را درهم کوبید و نام عیلام را از سالنامه‌ها حذف کرد. حمورابی به اقتباس از سومری‌ها قوانینی جزایی و مدنی را به خواست رب النوع شمس تدوین کرد. حمورابی در ادامه اصلاحات خود ترعه‌ای میان شهر کیش و خلیج فارس حفر کرد و اصناف و دست‌هایی به نام قبیله‌ها تشکیل داد. اولین بار نام آشور در کتیبه‌های حمورابی آمده است. بعد از مرگ حمورابی، کوتیر ناهونته اول پادشاه عیلام به بابل لشکر کشید و برای انتقام شکست عیلام از حمورابی، مجسمه ناناجا الهه پیروزی و باروری را با خود به شوش برد. در دوران جانشینان حمورابی، بابل به شدت ضعیف شد تا اینکه اقوام هیتی بر بابل هجوم آوردند و آنجا را تصرف کردند (در خصوص هیتی‌ها در صفحات بعدی توضیحاتی ارائه می‌شود). ولی هیتی‌ها مدت زیادی نتوانستند بر بابل حکم برانند و اقوام خارجی دیگر به نام کاسی‌ها (کاسیت‌ها) به بین‌النهرین هجوم آوردند. آگون دوم پادشاه کاسی بر بابل تسلط پیدا کرد و جانشینان او به مدت ۶۰۰ سال بر بابل حکم راندند. این تسلط ۶۰۰ ساله طولانی ترین فتح خارجی است که در بین‌النهرین شناخته شده است. پادشاه دیگر کاسی‌ها به نام کوریگا لزو دوم بر هورپاتیلا پادشاه عیلام دست یافت و بعد از تصرف عیلام به عمر دودمان آپارت خاتمه داد. کاسی‌ها از نژاد هند و اروپایی بودند که قربانی اسب در میان آنها رایج بود و اولین کسانی بودند که اهلی کردن و استفاده از اسب را به بین‌النهرین آموختند. خدای بزرگ آنها سوریش نام داشت. پادشاهان کاسی لقب یانزی بر خود نهاده بودند. نام رودخانه کاشقان در لرستان از همین قوم کاسی (کاشو) گرفته شده است. بعد از بازگشت کوریگا لزو دوم از عیلام، فردی به نام ایگه‌هالکی کاسی‌ها را از عیلام راند و سلسله‌ای در آنجا تاسیس کرد و پایتختش را آپاهتیک واقع در مرز شرقی شوش نزدیک اصفهان کنونی قرار داد.

از پادشاهان معروف سلسله ایگه‌هالکی می‌توان به اونتاش ناپیرشا اشاره کرد. عیلام در زمان او بیش از هر زمان دیگری شکوفا شد. از زمان اونتاش ناپیرشا (اونتاش هومبان) است که لقب شاه انشان و شوش به طور قطع لقب پذیرفته شده سلطنتی می‌شود. او در سال ۱۲۵۰ ق.م در شهر اونتاش گال، زیگورات (چغازنبیل) را بنا کرد و برای حل معضل آب آن، آب رودخانه کرخه را با کانالی به طول پنجاه کیلومتر به طرف زیگورات منحرف نمود. اونتاش ناپیرشا با کمک این کانال دشت‌های اطراف هفت تپه (بین شوش و اهواز) را آبیاری کرد. رمان گیرشمن، باستان‌شناس معروف، شهر دورانتاش گال و زیگورات آن‌را که به عیلامی زقرنو نامیده می‌شود کشف کرد. هنر عیلامی به ویژه در معماری و

کنده‌کاری در زمان اونتاش ناپیرشا به اوج عظمت خود می‌رسد به طوری که بزرگترین مجسمه مفرغی عیلام که متعلق به ناپیرآسو همسر اونتاش ناپیرشا است در این دوره ساخته می‌شود. دلیل پیشرفت هنر عیلامی در قرن سیزدهم ق.م اوج گرفتن فن ریخته‌گری است. از عاقبت سلسله ایگه‌هالکی اطلاعات زیادی در دست نیست.

در سال ۱۲۰۵ ق.م سلسله‌ای دیگر به نام شوتروکید در عیلام شکل گرفت. تاریخ واقعی عیلام از زمان شوتروک ناهونته اول، دومین فرد این سلسله شکل می‌گیرد. او در قرن دوازدهم ق.م یک حکومت عظیم عیلامی را به وجود آورد و عیلام را به اوج قدرت خود رساند. شوتروک ناهونته اول به بابل که در دست کاسی‌ها بود حمله کرد و آنجا را تصرف نمود. وی پیکره مانیشتوسو، لوحه قوانین حمورابی، مجسمه مردوک خدای بابل و مجسمه نرام سین را با خود به شوش برد و پسر خود را به نام کوتیر ناهونته دوم بر بابل حاکم کرد. در زمان سلطنت کوتیر ناهونته دوم بر بابل سلسله کاسی‌ها با مرگ فرمانروایشان در اسارت عیلامی‌ها منقرض شد و بابل خراجگزار عیلام گردید. آخرین شاه بزرگ عیلام شیلهاک اینشوشیناک اول است.

شوتروک ناهونته اول، کوتیر ناهونته دوم و شیلهاک اینشوشیناک اول عهد طلایی تاریخ عیلام را رقم زدند. عمده‌ترین فتوحات عیلامیان در زمان شیلهاک اینشوشیناک اول صورت پذیرفت. عیلامی‌ها در زمان پادشاهی او برای اولین بار مرزهای سیاسی خود را تا نزدیک تخت جمشید گسترش دادند. شیلهاک اینشوشیناک اول بیش از هر شاه عیلامی دیگر به ساختن و خوب نگاه داشتن معابد توجه داشت. او با داشتن سی کتیبه بیشترین تعداد کتیبه را در میان شاهان عیلامی بر جای گذاشت و با آرشویی که در کتیبه‌ها حک کرده است باعث شناخت مورخین از شاهان سابق عیلام شد به طوری که او را به عنوان تاریخگزار می‌شناسند. با توجه به کتیبه‌های شیلهاک اینشوشیناک اول متوجه می‌شویم او احساس خانوادگی بیشتری نسبت به شاهان دیگر عیلامی داشته است. در قرن دوازدهم ق.م و در زمان عیلام میانه، شیلهاک اینشوشیناک اول، شوش را تبدیل به یکی از بهترین شهرهای جهان می‌کند، ادبیات و صنایع به اوج خود می‌رسد و خدای اینشوشیناک مقام اول را در میان خدایان دیگر به دست می‌آورد. بعد از مرگ شیلهاک اینشوشیناک، فردی در بابل تحت عنوان نبوکد نصر اول، علیه عیلامی‌ها شورش کرد. او به عیلام حمله برد و چنان شوش را درهم کوبید که برای مدت سیصد سال عیلام در سکوت کامل فرو رفت. نبوکد نصر اول مجسمه مردوک را از شوش به بابل بازگرداند. بدین ترتیب تاریخ عیلام میانی به پایان رسید.

تمدن عیلام:

- کلمه عیلام به معنی کوهستان است.
- عیلامی‌ها نام سرزمین خود را به میخی به صورت هلتا ام تی (هل تمپت) می‌نوشتند.
- اهالی عیلام سرزمین خود را انزان سوسونکا می‌نامیدند.
- هرودوت به ترتیب نام عیلام و اهالی آن را کیسی و کیسیه ثبت کرده است.
- قدیمی‌ترین زبان مردم عیلام زبان انزانی بوده است.

- آخرین شکل باقی مانده زبان عیلامی در سرزمین عیلام، زبان خوزی است.
- روند تکامل خط در نزد عیلامی‌ها به این صورت بوده است: تصویری ← تک نگاری ← اندیشه‌نگاری ← خط میخی.
- عیلامی‌ها خط تصویری خود را از سومری‌ها اقتباس کردند. این خط از راست به چپ خوانده می‌شد و ۱۵۰ نشانه داشت.
- نوشتار تک خط عیلامی در حدود قرن ۲۳ ق.م به وجود آمده است.
- خط اندیشه نگاری عیلامی‌ها قبل از خط میخی و تا پایان هزاره سوم و آغاز هزاره دوم ق.م متداول شد.
- اسنادی راجع به خط اندیشه نگاری عیلامی‌ها از تپه سیلک به دست آمده است.
- خط میخی عیلامی‌ها از خط میخی بابلی (اکدی) اقتباس شده است ولی علامات این دو با هم متفاوت هستند. خط میخی عیلامی از چپ به راست نوشته می‌شد و دارای ۱۱۳ نشان ساده بود.
- خط عیلامی در آخرین مرحله دارای هشتاد نشانه بود.
- مهمترین و بزرگترین نقش صخره عیلامی قدیم، نقش برجسته کورانگان است که توسط هرتسفلد کشف شد. موضوع این نقش برجسته آیین قربانی کردن و خواندن نیایش و دعا توسط شاه عیلامی می‌باشد.
- در دوره عیلامی پارسوماش مطابق با شهر امروزی مسجد سلیمان، اوان مطابق با شهر دزفول، هوشن مطابق با ده نو، پارتاکنا مطابق با اصفهان، سیماش مطابق با خرم آباد، لیان مطابق با بوشهر، راگا مطابق با ری، سوزیانا مطابق با دشت خوزستان، ارمن مطابق با حلوان یا کرمانشاه، آراپخای مطابق با کرکوک و انشان مطابق با مرودشت یعنی کوهستان‌های شرق و شمال و جنوب شرقی عیلام که کوه‌های بختیاری و لرستان امروزی را شامل می‌شود، بودند.
- در دوره عیلامی قسمت فرات جنوبی و تقاطع آن با دیاله را مالگیوم می‌نامیدند.
- ناحیه مرکز دولت عیلام، سوزیانا و پایتخت آن شوش بود.
- در اوایل تاریخ عیلام مرکز ولیعهد عیلامی شهر اوان و در اواخر تاریخ عیلام مرکز ولیعهد عیلامی شهر انشان قرار گرفت.
- عیلامی‌ها و یونانی‌ها به ترتیب به رودخانه دز، ایرادید و کوپراتس می‌گفتند.
- یونانی‌ها در دوران باستان به رودخانه کارون، پاسیتیگرس می‌گفتند. این رود تنها رودی است که در فلات ایران قابل کشتی رانی می‌باشد.
- عیلامی‌ها و یونانی‌ها به شاخه‌ای از رود کرخه که رودهای کرخه و دز را به هم پیوند می‌داد به ترتیب اولای و ائولایوس می‌گفتند.
- رود فرات در قدیم یفراتس و رود دجله تیگریس نام داشتند.
- نام باستانی یونانی زاب کبیر، لوکوس بوده است. زاب کبیر از رودهای بین دریاچه ارومیه و وان سرچشمه می‌گیرد.

- زاب صغیر از به هم پیوستن رودهای کوچکی که از ارتفاعات بین لاهیجان و ناحیه اورامان آذربایجان سرچشمه می‌گیرند، تشکیل می‌شود.
- اتصال دره و دشت (شوش و انشان) در توسعه تاریخ و هنر عیلامی‌ها نقش مهمی ایفا کرده است و این امتیازی برای سرزمین عیلام نسبت به همسایه اش یعنی دشت بین‌النهرین می‌باشد.
- در عیلام لاماسو به طور وضوح یک محافظ آسمانی است که معبد را همراه کاریباتو (الهه بسیاری کرمات) حفظ می‌کند.
- قدرت اسرارآمیز و فوق‌طبیعی خدایان عیلام که نشانه تجلی الهی بود و فرمانروایان عیلام قدرت خود را بر مبنای محافظت اسرارآمیز آن به دست می‌آوردند، کیتن نام داشت.
- در دوره عیلامی نقش مار در روی کوزه‌ها و سرپوش ظروف نشانه حراست این ظروف در مقابل ابلیس بود. به طور کلی این مارها نقش محافظان را ایفا می‌کردند.
- نماد باروری عیلامی‌ها، دوما در حال جفتگیری بود.
- نوع حجاری‌ای که بر طبق آن صورت‌های برجسته را با استفاده از سنگ می‌سازند، حجاری بارلیف نام دارد.
- عیلامی‌ها به زندگی بعد از مرگ اعتقاد داشتند و جنازه مردم عادی را در کف اتاق‌ها به همراه یک کوزه دفن می‌کردند و کانالی از آب به سوی قبر هدایت می‌کردند.
- واژه کهنه در دوره عیلامی‌ها به معنای پیشوایان مذهب بوده است.
- در عیلامی، شاتن به کاهنان عادی، پاشیشورابو به کاهن اعظم، کابنیشکیو به روسای خزائن، ته پیر به صدراعظم، هل منیک به فرماندار، زونکیر به پادشاه و کلمه سکنا کوم را بر نایب السلطنه اطلاق می‌کردند.
- در دوره عیلامی، عنوان هل منیک (فرماندار) به حکمران شوش که معمولاً پسر ارشد شاه عیلامی بود اطلاق می‌شد.
- در دوره عیلامی، محلی که در آن کارگزاران بلند مرتبه آینده، ظرافت کتابت میخی را می‌آموختند مکتب کاتبان گفته می‌شد و ته پیر (صدراعظم) مسئول این مکتب بوده است.
- در عیلام ریاست جلسات دادگاه‌های استیناف و دادگاه‌های بدوی به ترتیب بر عهده وزرای اعظم شاهزادگان ایالات مختلف و قاضیان بوده است.
- اصطلاح پارتیا (پارتوا) به معنای کنار و کرانه است.
- نشانه‌های مهم قانون اساسی عیلام: ازدواج با محارم، ازدواج‌های داخلی و حکومت سه نفره بوده است.
- به دلیل موقعیت جغرافیایی عیلام که از کوه و دشت تشکیل می‌شد، نوع حکومت عیلامی به صورت فدرالی (ملوک الطوایفی) بود که فرمانروایان کوچکی بر هر ناحیه حکومت می‌کردند و فقط شاهان بزرگ این فرمانروایان را متحد می‌کردند.

- در عیلام، به حکومت سه نفری پدر، نزدیکترین برادر که همان جوانترین برادر است و پسر ارشد تثلیث تریوکا می‌گفتند. این تثلیث بر پایه حق وراثت در دوران اولیه عیلام و از طرف دیگر به دلیل لزوم اتحاد میان ایالات فدرال به وجود آمد. رمز این تثلیث توسط کامرون کشف گردید.
- در عیلام بعد از مرگ شاه اصلی عیلام، ولیعهد که برادر جوانتر شاه بود به جای او بر تخت سلطنت می‌نشست.
- لقب سربازان شاخکدار به سپاهیان عیلامی گفته می‌شد.
- طاق‌های هلالی و استفاده از آجرهای لعاب دار در تزئین بنا را در خاورمیانه، عیلامی‌ها ابداع کردند.
- گوشوم مراسم قربانی کردن حیوانات در عیلام بوده است.
- قدیمی ترین محل سکونت بشری در نجد ایران که در دشت ساخته شده تپه سیلک است. این تپه تنها نقطه‌ای در نجد ایران است که در آن از پیش از عهد هخامنشیان مدارک کتبی باقی مانده است.
- کشور عیلام شامل مناطق خوزستان، پشتکوه، کوه‌های بختیاری و لرستان می‌شد.
- از نقش برجسته‌های عیلامی می‌توان به این موارد اشاره کرد؛ نقش صخره‌ای عیلامی در نقش رستم، نقش برجسته شاه هئی حکمران محلی آپیپر در کول فرح در دشت مال امیر، نقش برجسته صخره‌ای شوتورو وزیر شاه هئی در شکاف سلیمان نزدیک مال امیر، نقش صخره‌ای شاه سوار نزدیک مال امیر، نقش صخره‌ای خونگ نوروژی نزدیک مال امیر.
- لوحه‌های میخی اکدی از منابع تاریخ عیلامیان است.
- اعراب، یونانی‌ها و ایرانیان باستان به رودخانه آمودریا به ترتیب جیحون، اُکسیوز و وخشاب می‌گفتند.
- گوتی‌ها، لولوبی‌ها، میتانی‌ها، هیتی‌ها و کاسی‌ها از بومیان فلات ایران قبل از ورود آریاییان بوده‌اند.
- نخستین بار در ایران آثار بقایای انسان پیش از تاریخ در تنگ پیده واقع در کوه‌های بختیاری به دست آمده است.
- تپه گیان در نهاوند قرار دارد. این تپه اولین بار توسط گیرشمن و کنتو حفاری شد.
- اولین اسناد حساب بشری متعلق به هزاره سوم ق.م است که در شوش یافت گردیده است.
- کلمه لیپاک در زبان عیلامی به معنای خدایان می‌باشد.
- هومبان، کیریرشا و این شوشیناک در هزاره اول ق.م تثلیث خدایان عیلامی را به وجود آورده بودند و به عنوان سران طبقه خدایان عیلام شناخته می‌شدند.
- خدایان مهم عیلامی عبارتند از:
- این شوشیناک: او خدای جهان زیرین عیلامی یعنی جهان مردگان بود، در میان خدایان دیگر عیلامی او عمیق ترین نفوذ را بر روحيات عیلامی داشته است، مردم عادی عیلام عنوان پدر ضعیفان را به او داده‌اند، خدای شهر شوش بود و پرستش او فقط منحصر به پادشاه و کهنه بوده است.
- پینیکیر: الهه بزرگ مادر، مادر شایسته همه خدایان و الهه آسمان در نزد عیلامی‌ها بود و مرکز آن در سوزیانا قرار داشت. علت این امر که عیلامی‌ها این الهه را نسبت به خدایان دیگر حق تقدم داده‌اند نشانه نوعی مادر سالاری در نزد عیلامی‌ها بوده است.

- ناپیر: خدای ماه عیلامی‌ها و پدر یتیمان.
- ناهونته: الهه خورشید، خدای مخصوص اجرای قانون، مسئول تجارت، مسئول نرخ و معیار و اوزان.
- نپراتپ: الهه روزی دهنده عیلامی که نام آن به مراتب در کتیبه‌های چغازنبیل حک شده است.
- شازی: الهه رودها و قاضی محاکمات دشوار.
- نانایی: الهه باروری.
- پارتی: مرکز این الهه در کوه‌های شرقی انشان بود.
- کیریرشا: مرکز این الهه در قسمت کناره جنوبی خلیج فارس و لیان بود. از ازدواج این الهه مادر و هومبان، الهه هوتران متولد شد.
- هومبان: عالی‌ترین خدای مرکز عیلامی‌ها که در اواسط هزاره دوم ق.م در رأس خدایان عیلامی قرار گرفت.
- ایشتار: رب‌النوع عشق و فراوانی و جنگ.
- نارونته، سیموت، سیاشوم و ایشنیکارب از دیگر خدایان مهم عیلامی هستند.

بخش سوم؛ عیلام جدید از سال ۷۴۵ ق.م تا سال ۶۴۵ ق.م

عیلام	بابل	آشور	ماد	پارسوماش
		توکولتی نینورتای دوم ۱۲۱۸- ۱۲۵۵ ق.م		
		آشوردان یکم ۱۱۵۴-۱۱۸۹ ق.م		
		آشوررش ایشی ۱۱۱۷-۱۱۴۹ ق.م		
		تیگلات پیلسر اول ۱۰۹۰-۱۱۱۶ ق.م		
		غلبه آرامی‌ها		
		اداد نیراری یکم ۸۹۰-۹۱۱ ق.م		
		آشور نصیرپال ۸۶۰-۸۸۵ ق.م		
		شلمنصر سوم ۸۲۵-۸۶۰ ق.م		
		شمشی اداد پنجم ۸۱۲-۸۲۵ ق.م		
		اداد نیراری سوم ۷۸۲-۸۱۲ ق.م		
		شلمنصر چهارم ۷۷۲-۷۸۲ ق.م		
		شمشی نیراری پنجم ۷۴۶-۷۵۵ ق.م		
		تیگلات پیلسر سوم ۷۲۸-۷۴۶ ق.م		
		شلمنصر پنجم ۷۲۲-۷۲۸ ق.م		

عیلام	بابل	آشور	ماد	پارسوماش
شیلهاک اینشوشیناک دوم هومبان نیمننا (ت) اومان هومبان هالداش سوم	نیوپلسر ۶۲۶-۶۰۴ ق.م	سارگن دوم ۷۰۵-۷۲۲ ق.م سناخریب ۶۸۱-۷۰۵ ق.م آسارحدون ۶۶۸-۶۸۱ ق.م آشوربانی پال ۶۲۶-۶۶۸ ق.م آشور اتیل ایلانی ۶۲۲-۶۲۶ ق.م سین شاروکیان ۶۱۲-۶۲۲ ق.م آشور اوبالیت ۶۰۸-۶۱۲ ق.م	دیاکو ۷۱۵ ق.م فرورتیش (خشثریته) ۶۵۳-۶۷۵ ق.م سکاییان ۶۲۵-۶۵۳ ق.م هوختیره (کیاکسار) ۵۸۵-۶۲۵ ق.م آستیایگ (ایشتویگو) ۵۵۰-۵۸۵ ق.م	هخامنش ۶۷۵- ۷۰۰ ق.م چیش چیش ۶۴۰- ۶۷۵ ق.م کورش اول - ۶۰۰-۶۴۰ ق.م کمبوجیه اول ۵۵۹-۶۰۰ ق.م کورش دوم ۵۲۹-۵۵۹ ق.م
نیوکد نصر دوم ۵۶۲- ۶۰۴ ق.م نیونید ۵۳۸- ۵۵۶ ق.م				

تاریخ عیلام جدید با تاریخ آشور گره خورده است. در این بخش ابتدا مختصری از شکل گیری آشور صحبت می‌شود و سپس در خلال تاریخ آشور چگونگی تاریخ عیلام و انقراض آن را شرح می‌دهیم. تاریخ آشور به سه دوره تقسیم می‌شود:

- ۱- آشور قدیم که از سال ۱۵۰۰ تا ۹۰۰ ق.م را دربر می‌گیرد. ۲- آشور وسطی یا میانه که از سال ۹۰۰ تا ۷۴۵ ق.م را در بر می‌گیرد. ۳- آشور جدید که از سال ۷۴۵ تا ۶۰۶ ق.م ادامه پیدا می‌کند.
- آشوری‌ها در بین قرون ۱۸ تا ۱۵ ق.م تحت تسلط بابلی‌ها بودند و از قرن ۱۵ ق.م به بعد کم کم وارد عرصه سیاسی شدند. قرن ۱۲ ق.م را می‌توان آغاز قدرگیری آشوریان به شمار آورد. پایتخت اول آشوریان قبل از استقلال، شهر آشور بود. بعد از استقلال آنها پایتخت خود را به کالخ یا کالاه انتقال دادند. بعد از کالخ، شهر نینوا که به عنوان عروس بلاد مشرق معروف می‌باشد به پایتختی آشوریان انتخاب شد. اربیل یا اربیل نیز آخرین پایتخت آشوریان است. معروفترین شاه آشوری در دوره آشور قدیم تیگلات پیلسر اول است. او سرزمین‌های زیادی را تصرف کرد و در کتیبه‌ای به خود می‌بالد که ۴۲ ملت را با پادشاهان آنها مغلوب کرده است ولی ناگهان اقوام آرامی به آشور حمله کردند و تقریباً تمام آشور را به تصرف خود درآوردند. با غلبه آرامی‌ها بر تیگلات پیلسر اول دوره آشور قدیم به پایان رسید. حوزه

فرمانروایی شاهان آرامی، شهرهای دمشق، حماة و حلب بوده است. آنها اولین قومی هستند که دمشق را پایتخت خود قرار دادند. بن حداد، هزائیل و رزن از پادشاهان معروف آرامی می‌باشند. حداد الهه طوفان، خدای عمده آرامی‌ها در سوریه بود.

آشوریان در قرن دهم ق.م قدرت خود را بازیافتند و آرامی‌ها را منقرض کردند. با از بین رفتن آرامی‌ها، دوران آشور وسطی آغاز می‌شود. بزرگترین پادشاه آشوری این دوره، آشور نصیرپال است. او توانست برای اولین بار فنیقی‌های سواحل لبنان را خراجگزار آشور کند. شلمنصر سوم بعد از مرگ آشور نصیرپال جانشین او شد. شلمنصر سوم در قرن ۹ ق.م دست به توسعه سرزمین آشور زد. او برای اولین بار اتحاد سوریه، یهود و اعراب را درهم شکست، ناحیه نمری (کردستان کنونی ایران) را تصرف کرد و قلمروی آشور را تا مدیترانه گسترش داد. شلمنصر سوم در کتیبه‌ای که در سال ۸۳۷ ق.م نوشت برای اولین بار از نام‌های ماد (آمادای) و پارسه (پارسوماش) نیز یاد می‌کند و عنوان می‌کند که آنها را خراجگزار خود کرده است.

بعد از مرگ شلمنصر سوم، شمشی اداد پنجم جانشین او شد. ملکه سمیرامیس که در نزد یونانی‌ها به صورت افسانه درآمده است، همسر او می‌باشد. در این زمان دولت اورارتور که بر روی خرابه‌های دولت هوری در حدوده دره ارس و دریاچه وان تاسیس شده بود، از ترس حملات متمادی آشوری‌ها دولت قدرتمندی تشکیل دادند و به سرزمین‌های آشور حمله بردند. آشوری‌ها سرزمین اورارتور را نهریا (نائیری) می‌نامیدند. مردم اورارتور، خود را بیای نیلی نامیدند و شهرهای ارزشکون و سپس توشپه را به پایتختی خود انتخاب کردند. تئلیث خدایان اورارتویی از خالدی (بزرگترین خدای اورارتویی)، تشبا (خدای طوفان و رعد) و اردینی (خدای آفتاب) تشکیل می‌شد. در اواخر عهد شمشی اداد پنجم جنگی میان آشور و منوا (مینوا) پادشاه اورارتور رخ داد. منوا شرح این جنگ را در کتیبه تاش به یادگار گذاشت. منوا در زمان اداد نیراری سوم جانشین شمشی اداد پنجم، به شمال شرقی سرزمین آشور لشکر کشید. از این تاریخ تا سال ۷۴۵ ق.م که تیگلات پیلسر سوم روی کار آمد، اورارتویی‌ها و آشوری‌ها مداوم با هم در حال جنگ بودند. با به سلطنت رسیدن تیگلات پیلسر سوم دوره آشور وسطی به اتمام می‌رسد و دوره آشور جدید آغاز می‌شود. تیگلات پیلسر سوم در سال ۷۴۳ ق.م اورارتویی‌ها را شکست داد و سپس بابل را درهم کوبید و در نتیجه عیلام با آشور همسایه گردید. او برای تامین امنیت حدود آشور و استقرار نظم داخلی به خاک مادها لشکر کشید. تیگلات پیلسر سوم بعد از شکست مادها و مطیع کردن آنها دو ایالت جدید به نام‌های پارسوا و بیت هومبان در پادشاهی آشور ایجاد کرد و سپس تا دماوند تاخت و آنجا را آخر دنیا تصور کرد. تیگلات پیلسر سوم دمشق را نیز در سال ۷۳۲ ق.م به تصرف خود درآورد. در این زمان پادشاه آشور برای جلوگیری از اتحاد قبایل با یکدیگر سیاست کوچ و مستقر کردن این طوایف را در نواحی دوردست به کار گرفت. یکی از این طوایف، پارسی‌ها بودند که از جنوب دریاچه ارومیه به ناحیه پارسوماش کوچ داده شدند. طوایف پارسی از آنجایی که سرزمین قبلی آنها بین آشور و اورارتور قرار داشت صدمات زیادی از جنگ‌های این دولت‌ها با هم دیدند. پارس‌ها در پارسوماش به علت انحطاط تدریجی عیلام و گرفتاریهای آشور کم‌کم قدرت گرفتند.

سارگن دوم آشوری در سال ۷۲۲ ق.م به قدرت رسید. در زمان او نیز مشکل قبایل برجای خود باقی مانده بود. یکی از این قبایل مادها بودند. تاخت و تاز آشوریان و فشار خرد کننده عوامل خارجی باعث شد که قبایل ماد در قرن هشتم ق.م به دور فردی به نام دیاکو جمع شوند. دیاکو توانست با همدستی مناطق مختلف، قبایل ماد را با هم در برابر سارگن دوم متحد کند. سارگن دوم علیه این قبایل دست به لشکرکشی زد. او ابتدا به مصر و شام لشکر کشید و در جنگ رافیا آنها را شکست داد. سارگن دوم در این لشکرکشی شهر ساماری را تخریب و بسیاری از بنی اسرائیل را اسیر و با خود به آشور برد. سارگن دوم سپس به جنگ عیلامی‌ها رفت و در جنگ دوری لو (دوربلو یا اربل) توانست با توجه به سواره نظام و اسلحه‌های برتر عیلامی‌ها را شکست دهد ولی از این لشکرکشی چیز زیادی عاید آشوری‌ها نشد و آنها به مملکت خود بازگشتند. سارگن دوم در سال ۷۱۴ ق.م به جنگ اورارتویی‌ها رفت. در این لشکرکشی اهالی ماننا آذوقه سپاه آشور را فراهم کردند. پادشاه آشور توانست اورارتویی‌ها را شکست دهد و حکومت اورارتور را منقرض کند. تنها قدرت باقی مانده، مادها بودند. سارگن دوم به خارخار که در حوالی سنندج و مریوان امروزی بود لشکر کشید و با تصرف شهر اصلی آنجا به نام کارشروکین (دورشروکین) آن را به پایتختی خود انتخاب کرده و در آنجا قلعه محکم خارخار را برای جنگ با مادها و مطیع کردن آنها بنا کرد. در این زمان دیاکو پادشاه ماد با کیمریان علیه آشور متحد شده بود. کیمریان و سکاییان از قبایل ایرانی در آسیای صغیر بودند که در پایان قرن هشتم ق.م موجب اغتشاشاتی در شمال غربی ایران شده بودند. این قبایل در سالنامه‌ها به گیمرای و اشکوزای معروف هستند. اولین قومی که متحمل آسیب‌های جدی از کیمریان شدند، اورارتویی‌ها بودند. کیمریان در ادامه جنگ‌های خود به عمر دودمان فریژی در آسیای صغیر پایان دادند و ژیگس پادشاه لیدییه را کشتند. اتحاد دیاکو و کیمریان سرانجامی پیدا نکرد. سارگن دوم، دیاکو را شکست داد و او و خانواده اش را به حماة در سوریه تبعید کرد. سارگن دوم در سال ۷۰۵ ق.م مرد و سناخریب جانشین او شد.

مرگ سارگن دوم فرصتی در اختیار شاهزادگان و قبایل ماد داد که در آینده‌ای نه چندان دور مجدداً اتحادیه ماد را استحکام بخشند. سناخریب علیه عیلامی‌ها و بابلی‌ها لشکر کشید. هومبان نیمنا پادشاه عیلام با بابلی‌ها و قبایل پارسوماش به رهبری هخامنش متحد شد. این اولین باری است که از جنگجویان پارسوماش در منابع صحبت به میان می‌آید. دو طرف در سال ۶۹۱ ق.م در جنگی خونین به نام هالوله (خلوله) با هم تلافی کردند ولی پیروزی نصیب هیچ‌یک از طرفین نشد. سناخریب در راه بازگشت بابل را ویران کرد، مجسمه مردوک خدای بابل را با خود به نینوا برد، به ایجاد یک نیروی دریایی در مدیترانه و خلیج فارس دست زد و قدیمی ترین آبراهه پایه دار جهان را به طول پنجاه کیلومتر به منظور انتقال آب به نینوا ساخت. آسارحدون در سال ۶۸۱ ق.م به جای سناخریب به قدرت رسید. او مصر را تصرف کرد و ضمن اتحاد با اسکیت‌ها (سکاها) از آنها به عنوان اهرمی در برابر قدرت فزاینده مادها استفاده کرد. این نخستین باری است که نام اسکیت‌ها در منابع آشوری به چشم می‌خورد.

آشوربانی پال بزرگترین پادشاه آشوری دوره عیلام جدید، در سال ۶۶۸ ق.م به سلطنت رسید. او و آشور نصیرپال به ساردانا پولیس معروف بودند. در اوایل سلطنت آشوربانی پال، فرمانده آشوری بابل به

نام شاما شوموکین علیه او قیام کرد و آشور را با مشکلی اساسی روبه رو کرد. شورش او به زودی سرکوب شد و بعد از پایان یافتن شورش، آشوربانی پال تصمیم گرفت حوزه قدرت خود را افزایش دهد. او در جنگ توللیر در سال ۶۵۹ ق.م عیلامی‌ها را در هم کوبید و ت اومان پادشاه عیلامی را کشت. در منابع آشوری این پادشاه عیلام به اشتباه تمپت هومبان معرفی شده است. پارسیان که در این زمان چیش‌پیش فرماندهی آنها را بر عهده داشت نسبت به جنگ آشور و عیلام موضع بی طرفی گرفتند. در کتیبه‌ای که از ت اومان برجای مانده، او پارسی‌های انشان را با لقب شریران خطاب قرار می‌دهد. عیلامی‌ها هومبان هالداش سوم را به سلطنت خود انتخاب کردند. این پادشاه عیلام، پایتخت را از شوش به مدکتو انتقال داد و آماده مبارزه با آشوربانی پال شد. آشوربانی پال بار دیگر به عیلام لشکر کشید، پادشاه عیلام را کشت و در سال ۶۴۰ ق.م برای همیشه به عمر حکومت عیلامی‌ها پایان داد و حکومت عیلام را منقرض ساخت. آشوربانی پال بعد از فتح شوش استخوان‌های پادشاهان عیلام و اشخاص نامی را از قبر درآورده و به نینوا فرستاد. او همچنین مجسمه نه نه رب النوع ارج را هم به شهر ارج فرستاد و دستور داد تا از روی نوشته‌های راجع به مذهب و قوانین و سحر سارگن اکدی کپی برداشته و در کتابخانه اش جای دهند. برطبق تورات آشوربانی پال شوشی‌ها و عیلامی‌ها را به سامره در فلسطین تبعید کرد. آشوربانی پال این پیروزی خود را در کتیبه‌ها ثبت کرد. او می‌گوید: من تمامی طلا و نقره و ثروت سومر و اکد و کاردونیاش (بابل) را به آشور آوردم و خدای رازهای عیلامی (این شوشیناک) که در محلی اسرارآمیز می‌زیست و هیچ کس مجاز به دیدن اعمال الهی وی نبود را با خود به آشور بردم. آشوربانی پال در کتیبه‌های دیگرش از سرزمین‌های آمور (سوریه، فلسطین و فنیقیه) و ملوئا (آفریقا) نیز یاد می‌کند.

شاهزاده عیلامی به نام تاماریتو به آشوربانی پال اظهار اطاعت کرد. کوروش اول پادشاه هخامنشی نیز با فرستادن اورکو فرزند خود به دربار آشوربانی پال نسبت به آشوریان ابراز وفاداری کرد. هدف بعدی شاه آشور نابودی کیمریها بود که به سرزمین لیدیه حمله می‌کردند. ابتدا لازم است مختصری از تاریخ لیدیه ارائه دهیم. لیدیه در آغاز به مایونی معروف بود. اولین سلسله حاکم بر این کشور آتیاد می‌باشد که به وسیله آتیس به وجود آمده بود. سلسله‌های زیادی در لیدیه روی کار آمدند که یکی از آنها هراکلید است. ژیگس توانست کاندل آخرین پادشاه سلسله هراکلید را شکست دهد و خود سلسله‌ای به نام مرمناد تاسیس کند. او نام مایونی را به لیدی تغییر داد. ژیگس سارد را که در آن دوره سپارد (ساپاردا) نامیده می‌شد به پایتختی خود انتخاب کرد. او با کمک آشوربانی پال توانست ابتدا کیمری‌ها که در سینوپ (شمال آسیای صغیر) ساکن بودند را شکست دهد ولی سرانجام به دست این قوم بدوی کشته شد. آشوربانی پال سرانجام توانست کیمری‌ها را در گردنه‌های کیلیکه شکست دهد و بقایای متفرق ایشان فرار کردند و به دسته‌های سکایی پیوستند. سلسله آشوری بعد از مرگ آشوربانی پال دوامی نیاورد و به دست اتحاد مادها و بابلی‌ها در سال ۶۱۲ ق.م از بین رفت. چگونگی این انقراض در بخش مادها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

تمدن آشور؛

- مهمترین شاخصه تمدنی آشور، کتابخانه آشوربانی پال است که گیرشمن آن را در منطقه کویر نجیک کشف کرد. آشور بانی پال در این کتابخانه، لوح‌های زیادی به زبان‌های آشوری و بابلی گرد آورده بود. در زمان آشوربانی پال بود که برای اولین بار تاریخ آشور تدوین و در این کتابخانه جای داده شد.
- نخستین پادشاهانی که به ساختن راه‌ها و جاده‌ها همت گماشتند، آشوری‌ها بودند.
- زبان آشوری‌ها، بابلی و خط آنها میخی بابلی بود.
- آشوری‌ها، کلدانی‌ها و یهودی‌ها از نژاد سامی هستند.
- تمدن آشور ملقب به ملکه‌ی شرق است.
- نینوا پایتخت آشوریان با شهر موصل کنونی قابل انطباق است.
- شرقی‌ترین حد لشکرکشی‌های آشور، سرزمین‌های مرکزی ماد بود.
- حیاتی‌ترین دستگاه در سازمان اداری کشور آشور، سپاهیان و جنگاوران بودند.
- پایه دولت آشور بر طبقه زارعین آزاد و دهقانان استوار بود. زیرا این طبقه قشون آنها را تشکیل می‌دادند.
- آشوری‌ها از ماده‌ها، اسب را به عنوان باج می‌گرفتند.
- به تقلید از رسوم و آداب عیلام و آشور، در میان طوایف ایرانی پادشاه از میان طبقات جنگجو انتخاب می‌شد.
- سواره نظام واقعی نخستین بار توسط آشوری‌ها ایجاد شد.
- در خطوط آشوری نام همدان به صورت آمدنا آمده است.
- آشوریان و یونانیان به ترتیب رودخانه کرخه را اکنو (اکنو) و خئوپس می‌نامیدند.
- لفظ اومان - ماندا در متون آشوری اشاره به کیمریان دارد.
- آشوری‌ها خدای آشور را به عنوان رئیس رسمی مملکت می‌شناختند.
- پادشاهان آشور خود را تجسم خدای شمش (شمس) یعنی الهه خورشید می‌دانستند.
- نینا خدای آشوری معادل خدای ایشتار (الهه جنگ و عشق بابلیان) بوده است.
- اتحاد مانناها بر ضد دولت آشور ایجاد شد و مرکز این دولت جنوب دریاچه ارومیه بوده است.
- الپی‌ها در ماهیدشت کرمانشاه بین سرزمین عیلام و آشور ساکن بودند.
- تپه حسنلو در سلدوز واقع در جنوب غربی ارومیه است و آثار قوم مانای و ماد از آن بدست آمده است. پادشاه دولت ماننا از طریق مردم انتخاب می‌شده است.
- آشوربانی پال اولین کسی است که از نبطیان نام می‌برد.
- الواح و نوشته‌های بدست آمده در حفاریات نینوا، از منابع مهم بررسی وضعیت حیات اقتصادی و اجتماعی آریایی‌ها در هزاره اول ق.م هستند.

بخش چهارم؛ هیتی و میتانی

دسته‌ای از هند و اروپاییان از طریق بسفر و بالکان در آسیای صغیر نفوذ کردند و اتحادیه هیتیان (ختیان) را به وجود آوردند. اولین قومی که در آسیای صغیر ساکن شدند قوم لووی بودند. هیتی‌ها هم در آسیای صغیر ساکن شدند و قدیمی‌ترین حکومت آریایی را در آسیا به وجود آوردند. از آنجایی که شهرهاتی (خاطی = هاتوش) که امروزه در بغاز کوی ترکیه قرار دارد پایتخت این قوم بود، نام هیتی‌ها بر این قوم اطلاق شد. بانی امپراطوری هیتی که توسعه امپراطوری هیتی در زمان او صورت گرفت، تلابارناش اول بود. پادشاه دیگر هیتی به نام مورسیل اول سوریه و بابل را ضمیمه خاک امپراطوری هیتی کرد و هوری‌ها را که در شمال بین‌النهرین ساکن بودند شکست داد.

هوری‌ها که امپراطوری میتانی را بنیان گذاشته بودند کهن‌ترین قوم هند و اروپایی هستند که تاکنون شناخته شده‌اند. متنهای حقوقی که از نوزی (یورگان تپه) در جنوب غربی کرکوک به دست آمده است مربوط به قوم میتانی‌ها است. هیتی‌ها و میتانی‌ها مدام با هم در حال جنگ بودند. یکی از شاهان هیتی به نام سوبیلوسوما در سال ۱۳۹۰ ق.م میتانی‌ها را شکست داد و وارد سوریه شد. میتانی‌ها سرانجام به دست هیتی‌ها منقرض شدند. قسمت عمده امپراطوری هیتی نیز در سال ۱۲۰۰ ق.م بر اثر تهاجم اقوام فریژی از سمت غرب، از بین رفت تا اینکه در سال ۷۱۷ ق.م کرخمیش آخرین پایتخت هیتی‌ها به دست نیروهای سارگن دوم آشوری فتح شد و امپراطوری هیتی به طور کامل منقرض گشت.

تمدن هیتی؛

- در دوره هیتی‌ها به مجلسی که از نجبا و سرکردگان نظامی تشکیل می‌شد و حق انتخاب و نظارت و قضاوت در اعمال پادشاه هیتی را داشت، پانکوش می‌گفتند.
- اولین قومی که آهن را شناخت و استخراج کرد، هیتی‌ها بودند.
- در تمدن هیتی، رب النوع خورشید متعلق به شهر آرینا و رب النوع رعد متعلق به شهرهاتی بود.
- داستان ایلویانکا (مار بزرگ) متعلق به فرهنگ امپراطوری هیتی است. در این داستان ایلویانکا علیه رب‌النوع بزرگ هیتی قیام می‌کند ولی در نهایت کشته می‌شود.
- در بغاز کوی ترکیه آثاری از هیتی‌ها به دست آمده است. در این نقطه کتیبه‌ای به دست آمده است که در آن از صلح پادشاه هیتی و پادشاه میتانی سخن به میان آمده است. موضوع این کتیبه اشتراکات دینی ایرانیان و هندیان و سوگند خوردن بزرگان قوم میتانی به خدایان هندی ایندرا و وارونه است. لازم به ذکر است این کتیبه قدیمی‌ترین کتیبه‌ای است که از خدایان آریایی نام می‌برد.

تست‌ها

- ۱- نقش برجسته کورانگان مربوط به کدام دوره است و موضوع آن چیست؟
 - (۱) مادی - جنگ هوخشتره و آلیاتس پادشاه لیدی
 - (۲) لولوبی - پیروزی شاه لولوبی به نام آنوبانی نی
 - (۳) عیلامی - آیین قربانی کردن و خواندن نیایش توسط شاه عیلامی
 - (۴) سومری - نام چند تن از خدایان سومری
- ۲- خط میخی توسط چه قومی اختراع شد؟

(۱) سومری	(۲) عیلامی	(۳) آشوری	(۴) بابلی
-----------	------------	-----------	-----------
- ۳- سرزمین اوان مطابق با کدام شهر امروزی است؟

(۱) کرمان	(۲) اصفهان	(۳) دزفول	(۴) کردستان
-----------	------------	-----------	-------------
- ۴- کدام گزینه از سلسله‌های حاکم بر عیلام نیست؟

(۱) اوان	(۲) اپارت	(۳) سوم اور	(۴) سیماش
----------	-----------	-------------	-----------
- ۵- یونانی‌ها در دوران باستان به رودخانه کارون چه می‌گفتند؟

(۱) پاسیتیگرس	(۲) کوپراتس	(۳) اوئولایوس	(۴) یفراتس
---------------	-------------	---------------	------------
- ۶- مرکز الهه پارتی عیلامی در کجا قرار داشته است؟

(۱) سوزیانا	(۲) کوه‌های شرقی انشان
(۳) لیان	(۴) شوش
- ۷- شیموت یا شیموت رب النوع کدام سرزمین بوده است؟

(۱) ایران	(۲) بابل	(۳) سومر	(۴) عیلام
-----------	----------	----------	-----------

(کنکور سراسری ۸۰)
- ۸- خدای ماه عیلامی‌ها چه نام داشت؟

(۱) ناهوته	(۲) هوتران	(۳) نپراتپ	(۴) ناپیر
------------	------------	------------	-----------
- ۹- در هزاره اول ق.م. تثلیث خدایان عیلامی که به عنوان سران طبقه خدایان عیلام شناخته می‌شدند کدام بودند؟

(۱) ایشنیکاراب - هوتران - شیموت	(۲) هومبان - کیریرشا - این شوشیناک
(۳) نانایی - این شوشیناک - شازی	(۴) این شوشیناک - ناهوته - نانایی

- ۱۰- این جمله از کدام مورخ است و چه مفهومی دارد؟ «کوروش کبیر پایتختش را شوش قرار داد زیرا مردمان آن همیشه تابع ملل دیگر بودند و هیچ گاه اقدام مهمی ننموده‌اند».
- (۱) هرودوت - کوچک شمردن تاریخ عیلام نسبت به هخامنشیان
 (۲) کتزیاس - ضدیت هخامنشیان با عیلامی‌ها
 (۳) استرابون - در تاریکی فرو رفتن تاریخ عیلام
 (۴) آریان - سعی مورخین غربی برای پوشاندن تاریخ ایران در دوران قبل از هخامنشیان
- ۱۱- عیلامی‌ها به کاهن اعظم چه می‌گفتند؟
- (۱) شاتن (۲) کهنه (۳) کابنشکیر (۴) پاشیشورابو
- ۱۲- در عیلام منظور از تثلیث تریوکا چه بوده است؟
- (۱) حکومت سه نفری پدر، پسر ارشد و جوانترین برادر
 (۲) سه شهر اصلی عیلام یعنی سیماش، اوان و شوش
 (۳) سه خدای برتر عیلامی یعنی این شوشیناک، ناهونته و هومبان
 (۴) سه رکن قانون عیلام که عامه باید آن را رعایت می‌کردند.
- ۱۳- قبایلی که در بخش وسیعی از کوه‌ها و کوهپایه‌های قسمت علیای دیاله تا فراتر از دریاچه ارومیه می‌زیستند چه نام داشتند؟
- (کلکور سراسری ۷۹)
- (۱) کاسی‌ها (۲) گوتی‌ها (۳) لولوبی‌ها (۴) هوریان
- ۱۴- هرودوت نام عیلامی‌ها را به چه صورت ثبت کرده است؟
- (۱) هلتا ام تی (۲) انزان سوسونکا (۳) کیسیه (۴) عیلامتو
- ۱۵- کهن‌ترین سند تاریخی بشر کدام است؟
- (۱) کتیبه قانون حموابی پادشاه بابل
 (۲) کتیبه سارگن اکدی که پیروزی‌های خود را بر عیلام در آن ثبت کرده است.
 (۳) کتیبه شوتروک ناهونته اول که در آن شرحی از اخراج کاسی‌ها از بابل را آورده است.
 (۴) کتیبه ان ناتوم اول پادشاه سومری بر روی ستون کرکسان
- ۱۶- بازتاب جنگ میان کوه نشینان عیلام و بابلی‌ها در کدام کتیبه آمده است؟
- (۱) کتیبه ان ناتوم اول (۲) کتیبه سارگن اکدی
 (۳) کتیبه لوگال آمنه مندو (۴) کتیبه کوتیک اینشوشیناک
- ۱۷- سلسله کیش توسط چه کسی تاسیس شد؟
- (۱) سارگن اکدی (۲) مانیستو (۳) اورنامو (۴) پلی

- ۱۸- قدیمی‌ترین منبعی که در آن به نام کاسیان اشاره شده است کدام می‌باشد؟
 (۱) کتیبه بیستون
 (۲) کتیبه کوتیک اینشوشیناک پادشاه عیلام
 (۳) کتیبه آشوربانی پال پادشاه آشور
 (۴) کتیبه حمورابی پادشاه بابل
- ۱۹- کدامیک از پادشاهان عیلامی زیر متعلق به دوره عیلام قدیم نیست؟
 (۱) شیلهاک اینشوشیناک
 (۲) پوزور اینشوشیناک
 (۳) هیتا
 (۴) لوه ایشن
- ۲۰- سارگن اکدی بر علیه کدام شاه عیلامی و کدام سلسله به سرزمین عیلام لشکر کشید؟
 (۱) گیرنامه - سیماش
 (۲) لوه ایشن - اوان
 (۳) بورسین - سلسله سوم اور
 (۴) کوتیر ناهوتته اول - اپارت
- ۲۱- اولین سند مهم تاریخ عیلام کدام است؟
 (۱) سندی که در آن هیتا شاه اوان عیلام با نرام سین شاه اکدی معاهده‌ای بسته است.
 (۲) کتیبه‌ای که سارگن اکدی بعد از فتح عیلام چگونگی این فتح را شرح داده است.
 (۳) کتیبه‌ای که شیلهاک اینشوشیناک در آن خود و خانواده اش را معرفی کرده است.
 (۴) کتیبه اونتاش هومبان در چغازنبیل که در آن چگونگی ساخت بنا را شرح داده است.
- ۲۲- کدام پادشاه باستان برای نخستین بار در کتیبه خود از قوم لولوبی یاد می‌کند؟
 (۱) شاپور دوم ساسانی
 (۲) خشایار شاه هخامنشی
 (۳) هوخشتره مادی
 (۴) نرم سین اکدی
- ۲۳- شاماش خدای کدام قوم بوده است؟
 (۱) عیلامی
 (۲) مادی
 (۳) اکدی
 (۴) مصری
- ۲۴- کدام قوم امپراطوری سارگن اکدی را از بین برد؟
 (۱) کاسی‌ها
 (۲) گوتی‌ها
 (۳) آشوری‌ها
 (۴) بابلی‌ها
- ۲۵- نخستین قانونگذار جامعه بشری از دیدگاه ویل دورانت کیست؟
 (۱) داریوش اول
 (۲) اورانگو
 (۳) دیاکو
 (۴) حمورابی
- ۲۶- کدام گزینه در خصوص اینشوشیناک خدای عیلامی‌ها نادرست است؟
 (۱) خدای جهان زیرین یا همان خدای جهان مردگان بوده است.
 (۲) مردم عادی عیلام لقب پدر ضعیفان را به او داده بودند.
 (۳) در میان خدایان متعدد عیلامی، عمیق‌ترین نفوذ را بر روحيات عیلامی‌ها داشت.
 (۴) خدای اجرای قانون عیلامی و مسئول تجارت و نرخ و معیار و اوزان بود.

- ۲۷- حماسه گیل گامش در اصل مربوط به کدام تمدن است و چه داستانی است؟ (کنکور سراسری ۷۵)
- (۱) آشوری - جنگ‌های قهرمانان بزرگ آشور
 (۲) سومری - تلاش برای دست یافتن به جاودانگی
 (۳) فنیقی - مسافرت‌های دریایی آنان
 (۴) مصری - سفر اوزیریس به جهان مردگان
- ۲۸- زیگورات چغازنبیل در کدام شهر و توسط چه کسی ساخته شد؟ (کنکور سراسری ۷۶ و ۷۹)
- (۱) دور اونتاش - اونتاش گال
 (۲) شوش - شیلهاک اینشوشیناک
 (۳) ماداکتو - کوتیر ناهونته
 (۴) هومبان - نومنا
- ۲۹- در کدامیک از منابع زیر برای نخستین بار از سرزمین مادها نام برده شده است؟ (کنکور سراسری ۷۹)
- (۱) در فتح نامه شلمانصر سوم شاه آشور
 (۲) در کتیبه بیستون داریوش یکم
 (۳) فتح نامه بخت النصر
 (۴) در استل حمورابی
- ۳۰- موسس نخستین امپراطوری بابل کیست؟
- (۱) نبوکد نصر اول (۲) حمورابی (۳) نبوپلر (۴) بخت النصر دوم
- ۳۱- اولین پایتخت آشوریان بعد از استقلال چه نام داشت؟
- (۱) نینوا (۲) کالخ (۳) آشور (۴) اربل
- ۳۲- سلسله کاسی‌ها توسط کدام قوم منقرض شد؟
- (۱) آشوری‌ها (۲) عیلامی‌ها (۳) هخامنشیان (۴) بابلی‌ها
- ۳۳- دولت اورارتو بر روی خرابه‌های کدام دولت تاسیس شد؟
- (۱) ماد (۲) آشور (۳) هوری (۴) لولوبی
- ۳۴- معروفترین شاه آشوری دوره میانه چه کسی است؟
- (۱) تیگلات پیلسر اول (۲) آشور نصیر پال
 (۳) سناخریب (۴) سارگن دوم
- ۳۵- گوتی‌ها در کجا ساکن بودند؟
- (۱) شرق و شمال شرقی دریاچه ارومیه کردستان و آذربایجان کنونی
 (۲) نواحی غربی دریاچه آرال
 (۳) حدوده دره ارس و دریاچه وان
 (۴) دهانه خلیج فارس محل تلاقی دو رود دجله و فرات

- ۳۶- نام حضرت نوح در منابع سومری به چه نامی آمده است؟
 (۱) اوانکیدو (۲) زیودسیدو (۳) اوت نیشتم (۴) شیرتوه
- ۳۷- مایونی نام اولیه کدام محل بوده است؟
 (۱) هرات (۲) پارس (۳) بابل (۴) لیدیه
- ۳۸- متنیهای حقوقی که در نوزی (یورگان تپه) واقع در جنوب غربی کرکوک به دست آمده مربوط به کدام قوم می‌باشد؟
 (۱) سومری (۲) میتانی (۳) آشوری (۴) مادی
- ۳۹- دیاکو همزمان با کدام شاه آشوری است؟
 (۱) تیگلات پیلسر سوم (۲) آشوربانی پال (۳) سناخریب (۴) سارگن دوم
- ۴۰- کتیبه‌ی تاش در ارومیه متعلق به کدام دولت است؟
 (۱) هیتی (۲) ماد (۳) گوتی (۴) اورارتور
- ۴۱- دوران حکومت آشور قدیم با چه حادثه‌ای پایان می‌یابد؟
 (۱) کشته شدن شلمنصر سوم
 (۲) حمله اورارتویی‌ها به قلمروی آشور
 (۳) تصرف نینوا به دست نیروهای مشترک ماد و بابل
 (۴) غلبه آرامی‌ها بر سرزمین آشور
- ۴۲- پایه دولت آشور بر چه طبقه‌ای بنیان نهاده شده بود؟
 (۱) اسیران جنگی (۲) کشاورزان و دهقانان
 (۳) شاهزادگان و اشراف (۴) بردگان
- ۴۳- موصل امروزی با کدامیک از شهرهای باستان قابل انطباق است؟
 (۱) نینوا (۲) سیماش (۳) پارسوماش (۴) انشان
- ۴۴- نام عیلام برای اولین بار در کدام منبع ذکر شده است؟
 (۱) حمله ان ناتوم اول شاه سومر به عیلام (۲) کتیبه ریموس شاه اکدی
 (۳) لشگرکشی سارگن اکدی به عیلام (۴) کتیبه گودا پادشاه سومری
- ۴۵- چه کسانی امپراطوری میتانی را بنیان نهادند؟
 (۱) هیتی‌ها (۲) اورارتویی‌ها (۳) هوری‌ها (۴) مانناها

- ۴۶- اولین بار اسم آشور در کتیبه‌های کدام پادشاه باستان برده شده است؟
 (۱) حمورابی (۲) فرورتیش (۳) پوزوراینشوشیناک (۴) سارگن اکدی
- ۴۷- پایتخت دولت اکد کجا بوده است؟
 (۱) آگاده (۲) شوش (۳) دمشق (۴) هگمتانه
- ۴۸- کهن‌ترین قوم هند و اروپایی که تاکنون شناخته شده است کدام می‌باشد؟
 (۱) گوتی (۲) آشوری (۳) کاسی (۴) میتانی
- ۴۹- در اساطیر سومری، گیلگامش پادشاه کدام شهر بوده است؟
 (۱) اورک (۲) نیپور (۳) نینوا (۴) کیلیکیه
- ۵۰- کدام پادشاه باستان بر صخره‌های اطراف شهر سرپل ذهاب سه نقش برجسته حک کرده است؟
 (۱) اردشیر دوم پادشاه هخامنشی (۲) گوردز پادشاه اشکانی
 (۳) آنتیوخوس سوم پادشاه سلوکی (۴) آنوبانی نی پادشاه لولوبی
- ۵۱- شازی رب‌النوع کدام سرزمین بود؟ (کنکور سراسری ۸۰)
 (۱) بابل (۲) سومر (۳) عیلام (۴) مصر
- ۵۲- درباره واژه «نشان» یا «نزان» کدام گزینه صحیح‌تر است؟ (کنکور سراسری ۸۲)
 (۱) بخش شرقی سرزمین عیلام بود که از کوه‌های بختیاری تا حاشیه کویر نمک گسترده‌گی داشت.
 (۲) بخش غربی سرزمین عیلام و منطبق با خوزستان کنونی است.
 (۳) کاملاً منطبق با ایالت پارس در دوره هخامنشی است.
 (۴) یکی از ایالات مستقل در دوره عیلام بوده است.
- ۵۳- الهه باروری نزد عیلامی‌ها کدام است؟
 (۱) نانایی (۲) پینیکیر (۳) نرگال (۴) انیل
- ۵۴- کدام گزینه از پادشاهان سلسله سوم اور نیست؟
 (۱) بورسین (۲) اورنامو (۳) پوزور اینشوشیناک (۴) شولگی
- ۵۵- موضوع کتیبه‌ای که در سر ستونی نزدیک شهر زور حک شده است چیست؟
 (۱) شرح پیروزی نرام سین پادشاه اکدی بر اتحاد لولوبی‌ها و گوتی‌ها
 (۲) صلح میان پادشاه هیتی و میتانی‌ها
 (۳) نام خدایان عیلامی در نیمه اول هزاره دوم ق.م
 (۴) شرح نام قبایل ماد

- ۵۶- کدام شاه هیتی در سال ۱۳۹۰ ق.م میتانی‌ها را در جنگی شکست داد و وارد سوریه شد؟
 (۱) اونپاتار (۲) مورسیل اول (۳) سوبیلو لیوما (۴) تلابارناش اول
- ۵۷- بزرگترین خدای بابل چه نام داشت؟
 (۱) حدد (۲) خالدی (۳) اینانا (۴) مردوک
- ۵۸- جنگ توللیر میان چه کسانی رخ داد؟
 (۱) تِ اومان پادشاه عیلام با آشور بانی پال
 (۲) اتحاد بابلی‌ها و هومیان نیمنا پادشاه عیلام با سناخریب شاه آشور
 (۳) مصرها و شامی‌ها با سارگن دوم آشوری
 (۴) عیلامی‌ها و سارگن دوم آشوری
- ۵۹- نخستین مملکتی که متحمل آسیب کیمریان شد کدام است؟
 (۱) اورارتور (۲) آشور (۳) ماد (۴) آرامی
- ۶۰- هوریان و میتانی‌ها توسط کدام قوم منقرض شدند؟
 (۱) هخامنشیان (۲) هیتیان (۳) آشوریان (۴) مادها
- ۶۱- کدام گزینه از ارکان اصلی قانون اساسی عیلام نیست؟
 (۱) ازدواج‌های داخلی (۲) ازدواج با محارم
 (۳) حکومت ملکه پادشاه بعد از مرگ پادشاه (۴) حکومت سه نفره
- ۶۲- قوانین حمورابی اقتباس از قوانین کدام قوم است؟
 (۱) عیلامی (۲) اورارتویی (۳) آشوری (۴) سومری
- ۶۳- برای اولین بار پارسی‌ها در طی کدام جنگ وارد عرصه سیاسی - نظامی شدند؟
 (۱) قزل ایرماق (۲) قریم (۳) هالوله (۴) توللیر
- ۶۴- نقش برجسته هورین شیخاین در کجا قرار دارد و متعلق به کدام قوم است؟
 (۱) نزدیک کرکوک کنونی - کاسی‌ها (۲) در بالای رودخانه دیاله - گوتی‌ها
 (۳) جنوب شرقی ایران - عیلامی‌ها (۴) جنوب دریاچه ارومیه - اورارتویی‌ها
- ۶۵- به بوشهر در دوره عیلامی چه نامی اطلاق می‌شد؟
 (۱) لیان (۲) پارتاکنا (۳) هوپشن (۴) راگا
- ۶۶- در زمان کدام پادشاه اکدی اتحادیه‌ای از کیش، عیلام، هامورو و هیتی علیه اکدی‌ها تشکیل شد ولی شاه اکدی این اتحادیه را درهم شکست؟
 (۱) سارگن (۲) شار کالیشاری (۳) نرم سین (۴) گیمیل

- ۶۷- قدیمی‌ترین سندی که در آن از خدایان آریایی نامی برده شده است کدام می‌باشد؟
 (۱) کتیبه خشایار شاه در نقش رستم
 (۲) کتیبه آشور بانی پال که در کتابخانه اش یافت شده است.
 (۳) کتیبه کوتیر ناهونته دوم که در آن از ایزد میترا نام برده شده است.
 (۴) عهد نامه صلحی که میان پادشاهان هیتی و میتانی بسته شده است.
- ۶۸- شرقی‌ترین حد لشگرکشی آشور کجا بود؟
 (۱) سرزمین‌های مرکزی ماد (۲) پنجاب
 (۳) همدان (۴) جنوب شرقی ایران
- ۶۹- مهمترین شاخصه تمدنی آشور چه بود؟
 (۱) اختراع الفبا
 (۲) کتابخانه آشور بانی پال
 (۳) اختراع خط تصویری
 (۴) اختراع ساعت آبی و شاخص آفتابی برای اندازه‌گیری زمان
- ۷۰- در زمان کدام شاه لیدی نام مایونی به نام لیدی تغییر پیدا کرد؟
 (۱) ساریاتس (۲) آلیاتس (۳) ژیگس (۴) کرزوس
- ۷۱- کدام شاه آشوری به ایجاد نیروی دریایی در مدیترانه و خلیج فارس دست زد؟
 (۱) ادانیراری دوم (۲) آسارحدون (۳) سارگن دوم (۴) سنناخریب
- ۷۲- فنیقی‌های سواحل لبنان برای اولین بار خراجگزار کدام شاه آشوری شدند؟
 (۱) تیگلات پیلسر سوم (۲) آشوردان یکم
 (۳) شمشنی اداد پنجم (۴) آشور نصیر پال
- ۷۳- هیتی‌ها در کجا ساکن بودند؟
 (۱) آسیای صغیر
 (۲) آسیای مرکزی
 (۳) نواحی شرقی و جنوبی دریای خزر
 (۴) ماهیدشت کرمانشاه بین سرزمین عیلام و آشور
- ۷۴- کدام پادشاه آشوری در کتیبه‌ای به خود می‌بالد که ۴۲ ملت با پادشاهان آنها را مغلوب کرده است؟
 (۱) شلمنصر پنجم (۲) سارگن دوم (۳) تیگلات پیلسر اول (۴) آشور بانی پال
- ۷۵- در جزیره لیان (بوشهر) آثار باستانی چه قومی را یافته‌اند؟
 (۱) عیلامی‌ها (۲) پارسی‌ها (۳) پارتی‌ها (۴) مادها (کلکور سراسری ۷۹)

- ۷۶- کدام گزینه بر منابع تاریخ عیلامیان دلالت دارد؟ (کنکور سراسری ۸۱)
- (۱) نوشته‌های یونانیان
(۲) لوحه‌های میخی اکدی
(۳) تاریخ نگاریهای رومیان
(۴) الواح شرقی ایران
- ۷۷- در زمان کدام پادشاه آشوری، آرامی‌ها به آشور حمله کردند و تقریباً تمام آشور را به تصرف خود درآوردند؟
- (۱) ادادنیراری سوم
(۲) توکولتی نینورتای یکم
(۳) شلمنصر سوم
(۴) تیگلات پیلسر اول
- ۷۸- عروس بلاد مشرق لقب کدامیک از شهرهای باستانی است؟
- (۱) شوش (۲) نینوا (۳) آراپخای (۴) توشپه
- ۷۹- کدام قوم با فتح شوش به دوران عیلام قدیم پایان داد؟
- (۱) آشوری‌ها (۲) گوتی‌ها (۳) بابلی‌ها (۴) کاسی‌ها
- ۸۰- طویل‌ترین فتح خارجی که در بین‌النهرین رخ داده است کدام است؟
- (۱) تسلط کاسی‌ها بر بابل (۲) تسلط سارگن اکدی بر عیلام
(۳) تسلط تیگلات پیلسر اول بر بابل (۴) تسلط شوتروک ناهونته اول بر بابل
- ۸۱- رب النوع عدالت بابلی‌ها که حمورابی در کتیبه قانون خود قوانین را به خواست این رب النوع ترتیب می‌دهد کیست؟
- (۱) اشنان (۲) سین (۳) شمش (۴) ایشتار
- ۸۲- نخستین قومی که در آسیای صغیر ساکن شدند کدام بودند؟
- (۱) لووی (۲) هیتی (۳) هوری (۴) اورارتویی
- ۸۳- مجلس مشورتی پانکوش متعلق به کدام قوم بود؟
- (۱) عیلامی‌ها (۲) آشوری‌ها (۳) مادی‌ها (۴) هیتی‌ها
- ۸۴- منظور از ارمن در دوره باستان کدام سرزمین بوده است؟
- (۱) سنندج (۲) لرستان (۳) اهواز (۴) حلوان
- ۸۵- رهبری پارسی‌ها را در جنگ خلوله چه کسی عهده دار بود؟
- (۱) هخامنش (۲) کوروش اول (۳) آریارمنه (۴) چیش پیش
- ۸۶- گودآ پاتسی کدامیک از دولت شهرهای سومری بوده است؟
- (۱) لاگامار (۲) اور (۳) لاگاش (۴) نیپور

- ۸۷- بانی امپراطوری هیتی که توسعه امپراطوری هیتی در زمان او صورت گرفت که بود؟
 (۱) تلابارناش اول (۲) تان اولی (۳) تمتی راپتاش (۴) مورسیل اول
- ۸۸- کدام گزینه در خصوص کوتیک اینشوشیناک پادشاه عیلام نادرست است؟
 (۱) آخرین پادشاه اوان بود که استقلال عیلام را از بین النهرین بازپس گرفت.
 (۲) رستاخیز روح ملی در عیلام در کاربرد نوشتار تک خط عیلامی در کتیبه‌های وی منعکس است.
 (۳) خود را شاه بزرگ اوان، شاه سرزمین، برگزیده و فاتح نامید.
 (۴) با حمله به بین النهرین انتقام شکست عیلامی‌ها از حمورابی را گرفت.
- ۸۹- بزرگترین پادشاه آشوری دوره جدید آشور چه نام داشت؟
 (۱) شمشی نیراری چهارم (۲) آسارحدون
 (۳) سناخریب (۴) آشور بانی پال
- ۹۰- امیران سومری که بر هر یک از شهرهای سومری حکومت می‌کردند چه نام داشتند؟
 (۱) پاتزی (۲) دینگیر (۳) خوزی (۴) کیتن
- ۹۱- عیلامی‌ها خط تصویری خود را از کدام قوم اقتباس کردند؟ این خط از کدام طرف خوانده می‌شد و چند نشانه داشت؟
 (۱) مصری‌ها - از چپ به راست - ۵۲۵ نشانه (۲) سومری‌ها - از راست به چپ - ۱۵۰ نشانه
 (۳) مصری‌ها - از راست به چپ - ۳۵۰ نشانه (۴) سومری‌ها - از چپ به راست - ۲۵۰ نشانه
- ۹۲- دوره شکوفایی ملی عیلام از زمان کدام شاه عیلامی شروع می‌شود؟
 (۱) شیلهاک اینشوشیناک (۲) کوتیر ناهونته اول
 (۳) اونتاش هومبان (۴) کوتیک اینشوشیناک
- ۹۳- چه کسی شهر سارد را برای نخستین بار پایتخت خود قرار داد؟
 (۱) منوا (۲) ژیگس (۳) شارددوری دوم (۴) ایشپوآینی
- ۹۴- منظور از کوه بیکنی در سالنامه‌های آشوری کجا است؟
 (۱) سیلان (۲) دماوند (۳) زاگرس (۴) آراتات
- ۹۵- نوشتار تک خط عیلامی در چه قرن‌ی ایجاد شد؟
 (۱) قرن ۲۳ ق.م (۲) قرن ۷ ق.م (۳) قرن ۱۶ ق.م (۴) قرن ۱۲ ق.م
- ۹۶- خط عیلامی در آخرین مرحله چند نشانه داشت؟
 (۱) ۶۰۰ (۲) ۳۰۰ (۳) ۱۵۵ (۴) ۸۰ (کنگورسراسری ۸۰)

- ۹۷- فروپاشی دولت حمورابی توسط کدامیک از اقوام زیر صورت گرفت؟
(کنکورسراسری ۸۱ بخش مهمان)
- (۱) هیکسسها و کاسیتها
(۲) لیدیها و کاسیتها
(۳) کاسیت و هتیت
(۴) اکدیها و لیدیها
- ۹۸- منظور از اشگناز در تورات کدام قوم است؟
(۱) اسکیتها
(۲) بابلیها
(۳) سومریها
(۴) مادها
- ۹۹- تورات از کدام پادشاه عیلام نام می‌برد؟
(۱) کورلا عمر
(۲) هیشپ راتپ
(۳) انبی لوهان
(۴) هیتا
- ۱۰۰- شکوه و عظمت تاریخ عیلام در کدام دوره بیشتر مشهود داشت؟
(۱) عیلام قدیم
(۲) عیلام میانی
(۳) عیلام جدید
(۴) عیلام در دوره هخامنشیها
- ۱۰۱- ایجاد لژیون‌های بیگانه برای حفظ مرزهای سومر ابتکار چه کسی بود؟
(۱) شیلهاک اینشوشیناک
(۲) شولگی
(۳) کوتیر ناهونته دوم
(۴) اونتاش هومبان
- ۱۰۲- شیلهاه از کدام سلسله بود؟
(۱) اپارت
(۲) ایگه‌هالکی
(۳) شوتروکید
(۴) سوم اور
- ۱۰۳- کدام پادشاه آشور برای اولین بار از مادها و پارسها به عنوان خراجگزاران امپراطوری یاد می‌کند؟
(۱) آسارحدون
(۲) تیگلات پیلسر اول
(۳) شلمنصر سوم
(۴) سارگن دوم
- ۱۰۴- کدام پادشاه آشوری برای اولین بار مرزهای امپراطوری آشور را تا دریای مدیترانه گسترش داد؟
(۱) ادانیراری دوم
(۲) سنخریب
(۳) آشور بانی پال
(۴) شلمنصر سوم
- ۱۰۵- خاندانی که بر تسلط کاسیها بر عیلام خاتمه داد و سلسله جدیدی تاسیس کرد چه نام داشت؟
(۱) ایگه‌هالکی
(۲) سیماش
(۳) ایسین
(۴) شوتروکید
- ۱۰۶- به نجیب زادگان عالی مقام سومری که لژیون‌های عیلامی را تحت تسلط داشتند چه می‌گفتند؟
(۱) سوکال ماخ
(۲) نهریا
(۳) زونکیر
(۴) سکناکوم
- ۱۰۷- داستان ایلیوانکا متعلق به کدامیک از اقوام دوران باستان است؟
(۱) سومری
(۲) عیلامی
(۳) هیتی
(۴) آشوری

- ۱۰۸- آشوری‌ها قبل از استقلال تحت سیطره کدام قوم بودند؟
 (۱) بابلی‌ها (۲) آرامی‌ها (۳) هوری‌ها (۴) مانناها
- ۱۰۹- از زمان کدام شاه عیلامی لقب شاه انشان و شوش به طور قطع پذیرفته شده سلطنتی شد؟
 (۱) گیرنامه (۲) اونتاش ناپیرشا (۳) اپارت (۴) پوزور اینشوشیناک
- ۱۱۰- سمیرامیس که در نزد یونانی‌ها به صورت افسانه درآمده است که بود؟
 (۱) شاهزاده شوش در عهد شیلپه که یک لوح سنگی از قوانین قضایی را در میدان شوش نصب کرد.
 (۲) خدای ماه سومری‌ها
 (۳) خدای بزرگ عیلامی‌ها که پرستش آن منحصر به پادشاهان و پیشوایان مذهبی بود.
 (۴) همسر شمش‌ی اداد پنجم پادشاه آشور
- ۱۱۱- پایتخت مذهبی سومر کدام شهر بود؟
 (۱) کوند (۲) اولایاش (۳) نیپور (۴) لارسا
- ۱۱۲- وقتی که آشور بانی پال به عیلام حمله کرد، پادشاه پارسی‌ها چه کسی بود و چه موضعه‌ای نسبت به عیلام و آشور گرفت؟
 (۱) کوروش اول - از عیلامی‌ها حمایت کرد.
 (۲) چیش پیش - بی طرف ماند.
 (۳) کمبوجیه اول - تسلیم آشور بانی پال شد.
 (۴) هخامنش - جانب عیلام را گرفت.
- ۱۱۳- با کشته شدن کدام پادشاه عیلام به دست آشوری‌ها، این حکومت منقرض شد؟
 (۱) اینداتو اینشوشیناک (۲) هوتران تمپت
 (۳) تیرگان (۴) هومبان‌هالداش سوم
- ۱۱۴- کدام شاه اکدی برای اولین بار خلیج فارس را در نوردید؟
 (۱) مانیشتوسو (۲) تاتا (۳) نرم سین (۴) هیشور
- ۱۱۵- خط اندیشه نگاری عیلامی از چه زمانی معمول و متداول شد؟
 (کلتور سراسری ۷۷)
 (۱) بعد از خط میخی و تا پایان هزاره دوم ق.م
 (۲) بعد از خط میخی و تا آغاز هزاره دوم
 (۳) قبل از خط میخی و تا پایان هزاره سوم و آغاز هزاره دوم ق.م
 (۴) قبل از خط میخی و تا آغاز هزاره سوم ق.م
- ۱۱۶- سرزمین کوتیوم کجاست؟
 (کلتور سراسری ۸۰)
 (۱) بخشی از قله دماوند است.
 (۲) در کوهستان‌های شمال بابل
 (۳) در دامنه کوه‌های زاگرس
 (۴) در جنوب سیستان

۱۱۷- فکر تاسیس یک حکومت عظیم عیلامی در قرن ۱۲ ق.م توسط کدام شخصیت پایه گذاری شد و به مرحله عمل درآمد؟

(کنکور سراسری ۸۶)

- (۱) اونتاش هومبان
(۲) پوزور اینشوشیناک
(۳) شوتروک ناهونته اول
(۴) کوتیر ناهونته

۱۱۸- به ترتیب در اوایل و اواخر عهد عیلام، مرکز ولیعهد کجا قرار داشت؟

- (۱) اشونا - دیاله (۲) اوان - انشان (۳) ایزین - ورهشی (۴) شوش - بدرا

۱۱۹- لقب سربازان شاخکدار به سپاهیان کدام قوم در دوران باستان اطلاق می‌شد؟

- (۱) ساسانیان (۲) عیلامی‌ها (۳) اشکانیان (۴) سکاها

۱۲۰- معنی کلمه عیلام چیست؟

- (۱) جنگنده (۲) خدا (۳) فاتح (۴) کوهستان

۱۲۱- دمشق به سال ۷۳۲ ق.م به دست کدام شاه آشوری فتح گردید؟

- (۱) تیگلات پیلسر سوم (۲) شلمنصر چهارم
(۳) سنخریب (۴) آشوربانی پال

۱۲۲- برای اولین بار کدام شاه اکدی تمام بین‌النهرین و عیلام و سوریه را به یک امپراطوری عظیم تبدیل کرد؟

- (۱) اورنامو (۲) سارگن (۳) مانیشتوسو (۴) شارکالیشاری

۱۲۳- سوزیانا نام یونانی الاصل باستانی کدام ناحیه عیلام است؟

- (۱) سیستان (۲) لرستان (۳) خوزستان (۴) همدان

۱۲۴- این نوشته «من خدای رازهای عیلامی را که در محلی اسرارآمیزی می‌زیست و هیچ کس مجاز به دیدن اعمال الهی وی نبود با خود به آشور بردم» از کیست و درباره کدام خدا صحبت می‌کند؟

- (۱) آشوربانی پال - اینشوشیناک (۲) آشور نصیرپال - گال
(۳) سارگن دوم - هومبان (۴) سنخریب - الهه مادر

۱۲۵- از زمان کدام شاه سومری استعمال تیر و کمان از سامی‌ها اقتباس شد؟

- (۱) ابی سین (۲) گیمیل سین (۳) شولگی (۴) گونگو نوم

۱۲۶- حیاتی‌ترین دستگاه در سازمان اداری کشور آشور در کدام سازمان بود؟

- (۱) سپاهیان (۲) تجار (۳) دیوانیان (۴) کشاورزان

- ۱۲۷- چه کسی گوتی‌ها را از بابل بیرون راند و سلسله سوم اور را تاسیس کرد؟
 (۱) گیرنامه (۲) شولگی (۳) اورنامو (۴) شوایلشو
- ۱۲۸- آرامی‌ها توسط کدام سلسله از بین رفتند؟
 (۱) هخامنشیان (۲) ساسانیان (۳) آشوری‌ها (۴) سلوکیان
- ۱۲۹- نام باستانی یونانی زاب کبیر چه بود؟
 (۱) ایرادید (۲) لوکوس (۳) ته پیر (۴) هل منیک
- ۱۳۰- در طول هزاره اول ق.م به کدامیک از اقوام زیر گوتی نمی‌گفتند؟
 (۱) ماد (۲) پارس (۳) اورارتور (۴) ماننا
- ۱۳۱- کدامیک از شاهان عیلامی با آرشویوی که تهیه نمود کمک فراوانی به باستان شناسان امروزی برای فهم تاریخ عیلام کرد؟
 (۱) هومبان نومنا (۲) هوته لودوش
 (۳) اونتاش هومبان (۴) شیلهاک اینشوشیناک
- ۱۳۲- عهد طلایی عیلام در زمان کدام پادشاهان عیلامی رقم خورد؟
 (۱) کودور ناهونته - پوزور اینشوشیناک - هیدین هوتران
 (۲) اونتاش هومبان - شوتروک ناهونته اول - کوتیر ناهونته اول
 (۳) شوتروک ناهونته اول - کوتیر ناهونته دوم - شیلهاک اینشوشیناک
 (۴) شیلهاک اینشوشیناک - هومبان‌الداس - ماداکتو
- ۱۳۳- هیتی‌ها به وسیله چه اقوامی از بین رفتند؟
 (۱) فریژی - آشوری (۲) هوری - میتانی (۳) ماد - پارس (۴) ماد - بابل
- ۱۳۴- کدام پادشاه عیلام با شکست کاسی‌ها، بابل را به تصرف خود درآورد؟
 (۱) شوتروک ناهونته اول (۲) شیلهاک اینشوشیناک
 (۳) هومبان نوگاش (۴) پاهیر ایشان
- ۱۳۵- در زمان کدام شاه عیلامی برای اولین بار مرزهای عیلام تا نزدیک تخت جمشید گسترش پیدا کرد؟
 (۱) کوک ناشور (۲) اونتاش هومبان
 (۳) کوتیر ناهونته دوم (۴) شیلهاک اینشوشیناک
- ۱۳۶- کدام سلسله در عیلام جای سلسله سیماش را گرفت؟
 (۱) اوآن (۲) اپارت (۳) ایسین (۴) آمارنا

۱۳۷- اطلاعات ما از وضعیت عیلام در زمان تسلط گوتی‌ها بر این سرزمین کدام منبع می‌باشد؟

- (۱) کتیبه میخی آشور بانی پال
- (۲) کتیبه‌ای که در آن گیرنامه به بورسین شاه سومری هدیه‌ای اعطا می‌کند.
- (۳) کتیبه کوریگا لزو پادشاه گوتی حاکم بر عیلام
- (۴) کتیبه گودا پادشاه سومر

۱۳۸- مهاجرت اقوام پارس از شمال غربی ایران به مشرق شوشتر (پارسوماش) تحت تاثیر کدام عامل بود؟
(کنکور سراسری ۷۵)

- (۱) اتحاد طوایف ماد و پارس برای مبارزه با آشور
- (۲) تحقق پادشاهی ماد و لزوم ایجاد پادشاهی‌های کوچک در مشرق
- (۳) فشار اقوام کوهستانی آسیا چون گوتی‌ها، هیتی‌ها، هوری‌ها بر پارس‌ها
- (۴) عملیات نظامی آشور و فشار اورارتور از ناحیه غرب

۱۳۹- کاسیان چه مدت بر بابل حکومت کردند؟
(کنکور سراسری ۷۹)

- (۱) از قرن ۱۵ تا قرن پنجم پیش از میلاد
- (۲) تنها پنجاه سال
- (۳) پنج قرن از ۱۷۰۰ تا ۱۲۰۰ پیش از میلاد
- (۴) کاسیان بر بابل هیچ حاکمیت پیدا نکردند.

۱۴۰- قدیمی‌ترین منبعی که در آن از «پارسه» یاد شده کدام است؟
(کنکور سراسری ۸۱)

- (۱) روایات هرودوت
- (۲) سکه‌های کوشانی
- (۳) کتیبه‌های ارمنی
- (۴) کتیبه‌های میخی آشوریان

۱۴۱- سارگن دوم آشوری بعد از درهم کوبیدن کدام شهر و قوم ساکن در آن شهر را به نام جدید کارشروکین تجدید بنا کرد؟

- (۱) لارسا
- (۲) شوش
- (۳) الپی
- (۴) خارخار

۱۴۲- بزرگترین فرمانروای عیلام که در حین حال آخرین شاه بزرگ عیلام نیز بود چه نام داشت؟

- (۱) شیلهاک اینشوشیناک
- (۲) تاماریتو
- (۳) هومبان‌هالداش سوم
- (۴) شوتروک ناهونته دوم

۱۴۳- قدرت آسمانی که از معابد عیلامی محافظت می‌کرد چه نامیده می‌شد؟

- (۱) بیای نیلی
- (۲) هومبان
- (۳) لاماسو
- (۴) گوشوم

۱۴۴- کدام شاه عیلامی ملقب به آدا (پدر) بود؟

- (۱) کوتیر ناهونته اول
- (۲) لوخی ایشان
- (۳) شیلهه
- (۴) اینی لوهان

- ۱۴۵- بزرگترین مجسمه مفرغی عیلام متعلق به کیست و مقام او چه بوده است؟ (کنکور سراسری ۷۶)
- (۱) اینشوشیناک - رب النوع شوش
(۲) تاماریتو - شاهزاده عیلامی
(۳) شوتروک ناهونته - پادشاه عیلام
(۴) ناپیرآسو - ملکه مقتدر عیلام
- ۱۴۶- سنگ یادمان نارامسیس و لوحه حمورابی را چه کسی به شوش آورد؟ (کنکور سراسری ۷۹)
- (۱) اونتاش گال
(۲) شوتروک ناهونته
(۳) پوزور اینشوشیناک
(۴) کوتیر ناهونته
- ۱۴۷- در دوره عیلامی عنوان فرماندار (هل منیک) به حکمران کدام ناحیه اطلاق می‌شد؟
- (۱) سوزیانا
(۲) گوتیوم
(۳) دیاله
(۴) پارسوماش
- ۱۴۸- زمان کدام پادشاه عیلامی اوج هنر عیلامی است؟
- (۱) شیلها
(۲) اونتاش ناپیرشا
(۳) شیلهاک اینشوشیناک
(۴) کوتیک اینشوشیناک
- ۱۴۹- نینکرسک خدای کدام از شهرهای سومری بود؟
- (۱) کیش و لاگاش
(۲) سیماشک و انشان
(۳) سیپار و اکد
(۴) ارک و لارسا
- ۱۵۰- تپه گیان در کجا قرار دارد و توسط کدایک از باستان شناسان برای اولین بار حفاری شد؟
- (۱) لاهیجان - کینگ و کامرون
(۲) جنوب دریاچه ارومیه - هرتسفلد و دیولافوا
(۳) کرمانشاه - راولینسون و لایا
(۴) نهاوند - گیرشمن و کنتو
- ۱۵۱- کدام پادشاه آشور مردوک خدای بزرگ بابل را با خود به نینوا برد؟
- (۱) آشور نصیر پال
(۲) سناخریب
(۳) آشور بانی پال
(۴) تیگلات پیلسر سوم
- ۱۵۲- سواره نظام واقعی نخستین بار توسط کدامیک از تمدن‌های باستانی ترتیب داده شد؟
- (۱) اورارتویی
(۲) آشوری
(۳) مادی
(۴) پارسی
- ۱۵۳- نام قدیم رود دجله چه بوده است؟
- (۱) تیگریس
(۲) اکنو
(۳) خئوپس
(۴) کاشقان
- ۱۵۴- دو ایالت جدید پارسوا و بیت هومبان توسط کدام شاه آشوری ایجاد شد؟
- (۱) آشور اتیل
(۲) شلمنصر پنجم
(۳) تیگلات پیلسر سوم
(۴) اداننیراری سوم
- ۱۵۵- در هنگام انقراض دولت عیلام خدای اول عیلامی چه نام داشت؟
- (۱) هومبان
(۲) اینشوشیناک
(۳) شازی
(۴) کیریرشا

- ۱۵۶- برطبق تورات آشور بانی پال بعد از درهم شکستن عیلام، اهالی شوش را به کجا تبعید کرد؟
 (۱) شهر آمد (۲) سامره در فلسطین (۳) مالگیوم (۴) ورهشی
- ۱۵۷- منظور از شریران در کتیبه تمپت هومبان شاه عیلامی چه کسانی هستند؟
 (۱) پارسی‌های انشان (۲) آشوری‌ها (۳) سکاها (۴) بابلی‌ها
- ۱۵۸- کدام پادشاه عیلامی خود را «فرمانروای چهار گوشه جهان» نامید؟
 (۱) پوزور اینشوشیناک (۲) شوتروک ناخونته اول
 (۳) شوتروک ناخونته دوم (۴) شیلهاک اینشوشیناک
- ۱۵۹- عمده‌ترین فتوحات عیلامیان در چه تاریخی و در زمان کدام شاهان عیلام صورت گرفته است؟
 (کلکور سراسری ۷۷)
- (۱) قرن ۱۲ ق.م - شوتروک ناخونته اول و شیلخاک اینشوشیناک
 (۲) قرن ۱۲ ق.م - شوتروک ناخونته اول
 (۳) قرن ۱۹ ق.م - کوتورماپوک و دو پسرش واردسین و ریم سین
 (۴) قرن ۱۹ ق.م - کوتورماپوک
- ۱۶۰- آشوری‌ها کدام خدا را به عنوان رئیس رسمی مملکت می‌شناختند؟
 (۱) لهار (۲) نینا (۳) تشبا (۴) آشور
- ۱۶۱- کدام شاه آشور پس از تصرف شوش استخوان‌های پادشاهان عیلام و مجسمه نه نه را از شوش خارج کرد؟
 (۱) آشور بانی پال (۲) آسارحدون (۳) تیگلات پیلسر اول (۴) سناخریب
- ۱۶۲- اساس معماری سومری‌ها چه بود؟
 (۱) دیوارهای گچ‌اندود (۲) طاق‌های قوسی و هلالی
 (۳) ساختمان‌های سنگ فرش (۴) ستون‌های مارپیچ
- ۱۶۳- کدام پادشاه آشوری، ژیگس پادشاه اورارتور را در دفع کیمریها یاری کرد؟
 (۱) شمشنی نیراری پنجم (۲) سین شاروکین
 (۳) سارگن دوم (۴) آشور بانی پال
- ۱۶۴- کدام گزینه در خصوص دولت ماننا نادرست است؟
 (۱) مرکز دولت ماننا جنوب دریاچه ارومیه بود.
 (۲) در تپه حسنلو آثار قوم ماننا را به دست آورده‌اند.
 (۳) اتحاد ماننا با حمله کوروش کبیر هخامنشی از هم پاشید.
 (۴) اتحاد ماننا بر ضد دولت آشور تشکیل شد.

۱۶۵- کدام پادشاه بابل ترعه‌ای میان شهر کیش و خلیج فارس حفر کرد؟

- (۱) واراناسین (۲) بخت النصر دوم (۳) آمیزادوگا (۴) حمورابی

۱۶۶- کدام پادشاه کاسی موفق به تصرف بابل شد؟

- (۱) کوریگا لزو دوم (۲) هورپاتیلا (۳) آگون دوم (۴) کودور مابوک

۱۶۷- کدام پادشاه هخامنشی تابعیت آشوربانی پال را پذیرفت؟

- (۱) کوروش اول (۲) چیش پیش (۳) آرشام (۴) کمبوجیه اول

۱۶۸- کاسی‌ها، لولوبی‌ها و گوتی‌ها در چه قسمتی از فلات ایران ساکن بودند؟ (کنکور سراسری ۷۶)

(۱) ایالت پارس و همسایگی عیلامی‌ها

(۲) سیستان

(۳) غرب ایران در دامنه‌های جبال زاگرس

(۴) شمال به خصوص در قسمت‌های طبرستان و گرگان

۱۶۹- در چه هزاره ق.م عیلام وارد دوران تاریخی خود شد؟ (کنکور سراسری ۷۶)

- (۱) دوم (۲) سوم (۳) پنجم (۴) ششم

پاسخنامه تست‌ها

- (۱) گزینه (۳) صحیح است.
 - (۲) گزینه (۱) صحیح است.
 - (۳) گزینه (۳) صحیح است.
 - (۴) گزینه (۳) صحیح است.
 - (۵) گزینه (۱) صحیح است.
- گزینه دوم اسم قدیمی رودخانه دز، گزینه سوم نام قدیمی شاخه‌ای از رود کرخه و گزینه چهارم نام قدیمی رود فرات می‌باشند.
- (۶) گزینه (۲) صحیح است.
- سوزیانا مرکز الهه پینیکی، لیان مرکز الهه کیریرشا و شوش مرکز الهه این شوشیناک بودند.
- (۷) گزینه (۴) صحیح است.
 - (۸) گزینه (۴) صحیح است.
- ناهوتته که در گزینه اول آمده است خدای خورشید عیلامی‌ها و نپراتپ که در گزینه سوم آمده است خدای روزی دهنده عیلامی‌ها می‌باشند.
- (۹) گزینه (۲) صحیح است.
 - (۱۰) گزینه (۳) صحیح است.
 - (۱۱) گزینه (۴) صحیح است.
- گزینه یک کاهن عادی، گزینه دوم پیشوایان مذهب و گزینه سوم نام روسای خزاین در دوره عیلامی می‌باشند.
- (۱۲) گزینه (۱) صحیح است.
- براساس این تثلیث بعد از مرگ شاه برادر جوانتر او به حکومت می‌رسید.
- (۱۳) گزینه (۳) صحیح است.
- به این منطقه که لولوبی‌ها در آن ساکن بودند زاموآ می‌گفتند.
- (۱۴) گزینه (۳) صحیح است.
- گزینه اول نامی است که عیلامی‌ها نام سرزمین خود را به میخی به این صورت می‌نوشتند. گزینه دوم نامی است که اهالی عیلام به سرزمین خود داده بودند و گزینه چهارم نامی است که اکدی‌ها به عیلام داده بودند.
- (۱۵) گزینه (۴) صحیح است.
 - (۱۶) گزینه (۳) صحیح است.

- (۱۷) گزینه (۲) صحیح است.
سارگن اکدی موسس سلسله آگاده و پلی موسس اولین سلسله عیلامی یعنی اوان هستند.
- (۱۸) گزینه (۲) صحیح است.
- (۱۹) گزینه (۱) صحیح است.
شیلهاک اینشوشیناک متعلق به دوره عیلام میانی است.
- (۲۰) گزینه (۲) صحیح است.
- (۲۱) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم نخستین واقعیت دقیق از تاریخ عیلام است که یک غیرعیلامی نوشته است ولی گزینه یک کتیبه‌ای متعلق به خود عیلامی‌ها است که در سال ۲۲۸۰ ق.م حک شده است.
- (۲۲) گزینه (۴) صحیح است.
- (۲۳) گزینه (۳) صحیح است.
شاماش خدای خورشید اکدی‌ها بود.
- (۲۴) گزینه (۲) صحیح است.
گوتی‌ها به عمر سلسله اکدی خاتمه دادند.
- (۲۵) گزینه (۲) صحیح است.
اورانگو قانون نامه خود را به نام خدای شمس در بین مردم منتشر کرد.
- (۲۶) گزینه (۴) صحیح است.
گزینه چهارم تعریف خدای ناهونته است.
- (۲۷) گزینه (۲) صحیح است.
- (۲۸) گزینه (۱) صحیح است.
- (۲۹) گزینه (۱) صحیح است.
شلمانصر سوم در قرن نهم ق.م می‌زیست.
- (۳۰) گزینه (۲) صحیح است.
- (۳۱) گزینه (۲) صحیح است.
- (۳۲) گزینه (۲) صحیح است.
- (۳۳) گزینه (۳) صحیح است.
- (۳۴) گزینه (۲) صحیح است.
گزینه اول معروفترین شاه آشوری در دوره آشور قدیم می‌باشد.
- (۳۵) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه سوم محل اسکان دولت اورارتور بود.

- (۳۶) گزینه (۲) صحیح است.
گزینه اول نام همراه گیلگامش در سفر حماسی خود و گزینه سوم نام حضرت نوح در منابع بابلی می‌باشند.
- (۳۷) گزینه (۴) صحیح است.
- (۳۸) گزینه (۲) صحیح است.
- (۳۹) گزینه (۴) صحیح است.
- (۴۰) گزینه (۴) صحیح است.
- (۴۱) گزینه (۴) صحیح است.
- (۴۲) گزینه (۲) صحیح است.
- (۴۳) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم با شهر خرم آباد، گزینه سوم با شهر مسجد سلیمان و گزینه چهارم با شهر مرودشت قابل انطباق هستند.
- (۴۴) گزینه (۱) صحیح است.
- (۴۵) گزینه (۳) صحیح است.
- (۴۶) گزینه (۱) صحیح است.
- (۴۷) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم پایتخت عیلام و گزینه سوم پایتخت آرامی‌ها و گزینه چهارم پایتخت مادها بود.
- (۴۸) گزینه (۴) صحیح است.
- (۴۹) گزینه (۱) صحیح است.
- (۵۰) گزینه (۴) صحیح است.
- (۵۱) گزینه (۳) صحیح است.
- (۵۲) گزینه (۱) صحیح است.
انسان کوهستان‌های شرق، شمال و جنوب شرقی عیلام یعنی کوه‌های بختیاری و لرستان کنونی را شامل می‌شد.
- (۵۳) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم الهه آسمان و الهه مادر در نزد عیلامی‌ها، گزینه سوم الهه زیرزمین سومری‌ها و گزینه چهارم خدای زمین و کیهان سومری‌ها است.
- (۵۴) گزینه (۳) صحیح است.
پوزوراینشوشیناک فرمانروای سلسله اوان بود.
- (۵۵) گزینه (۱) صحیح است.
- (۵۶) گزینه (۳) صحیح است.

- (۵۷) گزینه (۴) صحیح است.
گزینه اول خدای اصلی آرامی‌ها، گزینه دوم خدای اصلی اورارتویی‌ها و گزینه سوم از خدایان مهم سومری و اکدی است.
- (۵۸) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم تعریف جنگ هالوله یا خلوله است که در سال ۶۹۱ ق.م به وقوع پیوست، گزینه سوم تعریف جنگ رافیا است که به پیروزی سارگن دوم منجر شد و گزینه چهارم تعریف جنگ دوری لو است.
- (۵۹) گزینه (۱) صحیح است.
- (۶۰) گزینه (۲) صحیح است.
- (۶۱) گزینه (۳) صحیح است.
- (۶۲) گزینه (۴) صحیح است.
- (۶۳) گزینه (۳) صحیح است.
- (۶۴) گزینه (۲) صحیح است.
- (۶۵) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم نام باستانی اصفهان، گزینه سوم نام باستانی ده نو و گزینه چهارم نام عیلامی شهر ری است.
- (۶۶) گزینه (۳) صحیح است.
- (۶۷) گزینه (۴) صحیح است.
- (۶۸) گزینه (۱) صحیح است.
- (۶۹) گزینه (۲) صحیح است.
گزینه اول از اقدامات فنیقی‌ها و گزینه‌های سوم و چهارم از اقدامات سومری‌ها است.
- (۷۰) گزینه (۳) صحیح است.
- (۷۱) گزینه (۴) صحیح است.
- (۷۲) گزینه (۴) صحیح است.
- (۷۳) گزینه (۱) صحیح است.
هیتی‌ها قدیمی‌ترین حکومت آریایی را در آسیا به وجود آوردند. گزینه چهارم محل اسکان الپی‌ها بوده است.
- (۷۴) گزینه (۳) صحیح است.
- (۷۵) گزینه (۱) صحیح است.
- (۷۶) گزینه (۲) صحیح است.
- (۷۷) گزینه (۴) صحیح است.

- ۷۸) گزینه (۲) صحیح است.
گزینه سوم نام باستانی کرکوک و گزینه چهارم پایتخت اورارتویان است.
- ۷۹) گزینه (۲) صحیح است.
- ۸۰) گزینه (۱) صحیح است.
تسلط کاسی‌ها بر بابل ۵۷۶ سال به طول انجامید.
- ۸۱) گزینه (۳) صحیح است.
گزینه اول الهه غله سومری‌ها و گزینه دوم خدای رقیب مردوک در بابل بود.
- ۸۲) گزینه (۱) صحیح است.
- ۸۳) گزینه (۴) صحیح است.
- ۸۴) گزینه (۴) صحیح است.
حلوان ناحیه سرپل ذهاب و قصر شیرین در استان کرمانشاه امروزی را شامل می‌شد.
- ۸۵) گزینه (۱) صحیح است.
- ۸۶) گزینه (۳) صحیح است.
معروفترین پاتزی‌های سومری، پاتزی شهر لاگاش بود.
- ۸۷) گزینه (۱) صحیح است.
- گزینه چهارم نام پادشاه هیتی بود که سوریه و بابل را ضمیمه خاک امپراطوری هیتی کرد.
- ۸۸) گزینه (۴) صحیح است.
گزینه چهارم یکی از اقدامات کوتیر ناهونته اول است.
- ۸۹) گزینه (۴) صحیح است.
- ۹۰) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم وجودهای نامرئی و جاویدان و فوق انسانی سومری‌ها، گزینه سوم نام آخرین شکل باقی مانده زبان عیلامی و گزینه چهارم نام قدرت اسرارآمیز و فوق طبیعی خدایان عیلامی است.
- ۹۱) گزینه (۲) صحیح است.
- ۹۲) گزینه (۴) صحیح است.
- ۹۳) گزینه (۲) صحیح است.
ژینگس موسس سلسله مرمناد بود.
- ۹۴) گزینه (۲) صحیح است.
- ۹۵) گزینه (۱) صحیح است.
نوشتار تک خط عیلامی در زمان کوتیک اینشوشیناک ایجاد شد و با مرگ او این خط جای خود را به خط سومری - بابلی داد.
- ۹۶) گزینه (۴) صحیح است.

- ۹۷) گزینه (۳) صحیح است.
ابتدا هیتی‌ها بر بابل دست یافتند و اندکی بعد کاسی‌ها، هیتی‌ها را از بابل بیرون راندند و خود آنجا را به تصرف درآوردند.
- ۹۸) گزینه (۱) صحیح است.
- ۹۹) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۰۰) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۰۱) گزینه (۲) صحیح است.
شولگی از بزرگترین پادشاهان سلسله سوم اور سومر بود.
- ۱۰۲) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۰۳) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۰۴) گزینه (۴) صحیح است.
- ۱۰۵) گزینه (۱) صحیح است.
پایتخت سلسله ایگه‌هالکی، شهر آیه‌تیک بوده است.
- ۱۰۶) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم نامی است که آشوری‌ها بر سرزمین اورارتور داده بودند. گزینه سوم نام پادشاه به زبان عیلامی و گزینه چهارم نام نایب السلطنه به زبان عیلامی هستند.
- ۱۰۷) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۰۸) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۰۹) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۱۰) گزینه (۴) صحیح است.
گزینه یک تعریف شخصیت آداپاکشو است. گزینه دوم تعریف خدای نانار سین می‌باشد که الهه شهر اور بود و گزینه سه تعریف اینشوشیناک خدای عیلامی‌ها است.
- ۱۱۱) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۱۲) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۱۳) گزینه (۴) صحیح است.
گزینه یک نام شاه سیماش بود که برای اولین بار عنوان شاه سیماش و عیلام برگزید. گزینه دو نام شاه عیلام از سلسله سیماش است که توانست با شکست و اسیر کردن ابی سین آخرین فرمانروای سلسله سوم اور به عمر این دودمان پایان دهد. گزینه سه نام آخرین پادشاه گوتیان است که در سال ۲۱۲۰ ق.م با برافتادن او حکومت گوتیان منقرض شد.
- ۱۱۴) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۱۵) گزینه (۳) صحیح است.

- ۱۱۶) گزینه (۲) صحیح است.
سرزمین گوتیوم محل زندگی قوم گوتیان بوده است.
- ۱۱۷) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۱۸) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۱۹) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۲۰) گزینه (۴) صحیح است.
- ۱۲۱) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۲۲) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۲۳) گزینه (۳) صحیح است.
سوزیانا مرکز ناحیه دولت عیلام بود.
- ۱۲۴) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۲۵) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۲۶) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۲۷) گزینه (۳) صحیح است.
گزینه چهارم نام موسس سلسله ایسین است که جایگزین سلسله سوم اور شد.
- ۱۲۸) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۲۹) گزینه (۲) صحیح است.
گزینه یک نام عیلامی رودخانه دز، گزینه دو نام عیلامی صدراعظم و گزینه سه نام عیلامی فرماندار است.
- ۱۳۰) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۳۱) گزینه (۴) صحیح است.
- ۱۳۲) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۳۳) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۳۴) گزینه (۱) صحیح است.
شوتروک ناهونته اول پسرش کوتیر ناهونته دوم را بر بابل حاکم کرد. کوتیر ناهونته دوم با کشتن پادشاه کاسی‌ها این سلسله را منقرض و بابل را خراجگزار عیلام کرد.
- ۱۳۵) گزینه (۴) صحیح است.
- ۱۳۶) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۳۷) گزینه (۴) صحیح است.
گزینه دوم اولین سند ما از سلسله سیماش است.

- ۱۳۸) گزینه (۴) صحیح است.
سیاست تیگلات پیلسر سوم پادشاه آشور نیز مبنی بر کوچ طوایف به نقاط دوردست از عوامل دیگر کوچ پارس‌ها بود.
- ۱۳۹) گزینه (۳) صحیح است.
البته این تاریخ دقیق نیست.
- ۱۴۰) گزینه (۴) صحیح است.
منظور کتیبه‌های شلمنصر سوم پادشاه آشور است.
- ۱۴۱) گزینه (۴) صحیح است.
- ۱۴۲) گزینه (۱) صحیح است.
اوج اهمیت سیاسی و اقتصادی عیلام در زمان شیلهاک اینشوشیناک است.
- ۱۴۳) گزینه (۳) صحیح است.
گزینه یک لفظی است که مردم اورارتور خود را به آن نام می‌نامیدند. گزینه دو عالی‌ترین خدای مرکز عیلامی‌ها بود که از اواسط هزاره دوم ق.م در رأس خدایان عیلامی قرار گرفت و گزینه چهارم آیین قربانی کردن حیوانات در فرهنگ عیلامی بود.
- ۱۴۴) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۴۵) گزینه (۴) صحیح است.
ملکه ناپیرآسو همسر شاه عیلام به نام اونتاش ناپیرشا بود.
- ۱۴۶) گزینه (۲) صحیح است.
شوتروک ناهونته اول همچنین مجسمه مردوک خدای بابل و پیکره مانیشتوسو را با خود به شوش برد.
- ۱۴۷) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۴۸) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۴۹) گزینه (۱) صحیح است.
- ۱۵۰) گزینه (۴) صحیح است.
- ۱۵۱) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۵۲) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۵۳) گزینه (۱) صحیح است.
گزینه دوم نام آشوری رودخانه کرخه و گزینه سوم نام یونانی رودخانه کرخه است.
- ۱۵۴) گزینه (۳) صحیح است.
- ۱۵۵) گزینه (۲) صحیح است.
- ۱۵۶) گزینه (۲) صحیح است.
مالگیوم که در گزینه سوم آمده است منطقه‌ای در تقاطع جنوب دشت فرات و دیاله بود.

۱۵۷) گزینه (۱) صحیح است.

۱۵۸) گزینه (۱) صحیح است.

۱۵۹) گزینه (۱) صحیح است.

اسامی گزینه سوم و چهارم نام پادشاهان بابل است که در قرن نوزدهم ق.م در بابل حکم می‌راندند.

۱۶۰) گزینه (۴) صحیح است.

۱۶۱) گزینه (۱) صحیح است.

۱۶۲) گزینه (۲) صحیح است.

۱۶۳) گزینه (۴) صحیح است.

۱۶۴) گزینه (۳) صحیح است.

۱۶۵) گزینه (۴) صحیح است.

۱۶۶) گزینه (۳) صحیح است.

گزینه اول نام پادشاه کاسی است که موفق به تصرف عیلام و انقراض سلسله اپارت شد.

۱۶۷) گزینه (۱) صحیح است.

۱۶۸) گزینه (۳) صحیح است.

۱۶۹) گزینه (۲) صحیح است.

با تاسیس سلسله اوان در سال ۲۵۵۰ ق.م عیلام وارد دوران تاریخی خود شد.

سوال‌های سراسری ۱۴۰۰

- ۱- کدام پژوهشگر، احتمال داده است که ایلامی / عیلامی‌ها با اقوام «لولوبی» و «سو» وجه اشتراک فراوانی داشته‌اند؟
(۱) جرج کمرون (۲) پیر آمیه (۳) رومن گیرشمن (۴) والتر هینتس
- ۲- تنها موردی که یک فرمانروای ایلامی / عیلامی مقام الوهیت می‌یابد، مربوط به کیست؟
(۱) اِپرت (۲) سیلهه (۳) کوتیر نَهونتی دوم (۴) تمپت آگون یکم
- ۳- مراسم پرستش با دو روش متفاوت «خطاب» و «سکوت» در نیایش، از ویژگی‌های دین کدام قوم است؟
(۱) گوتی / کوتی (۲) ماساگت / ماساژت (۳) ایلامی / عیلامی (۴) کیمیری / سیمیری
- ۴- کدام محوطه مربوط به مادی‌ها را، دیوید استروناخ کاوش کرده است؟
(۱) گودین (۲) نوشی‌جان (۳) باباجان (۴) گوران
- ۵- به گزارش هرودت، علت جنگ هووخستره با آلواتس، پادشاه لیدی چه بود؟
(۱) به قتل رسیدن سفیر ماد در دربار لیدی
(۲) اتحاد آلواتس با نبوپیلسر و تحرکات نظامی بر ضد ماد
(۳) تصرف شهری از متصرفات ماد در مرزهای لیدی به دستور آلواتس
(۴) خودداری پادشاه لیدی در تسلیم کردن چند سکایی جنایتکار در دستگاه فرمانروایی ماد
- ۶- و پسر بزرگش، داریوش با توطئه ارتبان (= اردوان) که عنوان هزارپت (رئیس گارد سلطنتی) داشت، کشته شد.
(۱) خشیارشای دوم (۲) اردشیر یکم (۳) خشیارشای یکم (۴) اردشیر دوم
- ۷- پریساتیس / پریزانتس / پروشات خواهر و ملکه بانفوذ کدام شهریار هخامنشی بود؟
(۱) خشیارشا (۲) داریوش دوم (۳) کوروش دوم (۴) داریوش یکم
- ۸- نبرد «گرانیکوس» میان داریوش سوم و اسکندر، کلید فتح کدام منطقه بود؟
(۱) آناتولی (۲) ترکیه (۳) سوریه (۴) مصر
- ۹- بنیانگذار پادشاهی یونانی بلخ (یونانی - باختری) چه کسی بود؟
(۱) اوتیدموس (۲) دیودوتوس (۳) دمتریوس (۴) اوکراتیدس
- ۱۰- در کتیبه آنتیوخوس یکم، شاه کماگنه (کماژن) در نمرود داغ نام کدام ایزد ذکر نشده است؟
(۱) سروش (۲) هرمزد (۳) بهرام / ورثرغنه (۴) مهر / میتره

- ۱۱- آنتیوخوس یکم سلوکی برای جنگ با مصر، از شهریان کدام سرزمین تعداد بیست زنجیر فیل گرفت؟
 (۱) خوارزم (۲) مرو (۳) هند (۴) باکتريا
- ۱۲- لقب Philorhomaïos به معنی «دوستدار رومیان» در سال ۲۶ ق.م در سلوکیه بر سکه‌های چه کسی نقش بسته است؟
 (۱) فرهاد چهارم (۲) تیرداد (۳) ارد دوم (۴) خسرو
- ۱۳- کدام مورد درباره «فرترکه‌ها» نادرست است؟
 (۱) خود را از هخامنشیان می‌دانستند.
 (۲) براساس سکه‌هایشان شناخته شده‌اند.
 (۳) به نمایندگی از سوی سلوکیان حکومت می‌کردند.
 (۴) بر ارتباط نزدیک خود با هخامنشیان تأکید می‌ورزیدند.
- ۱۴- به عقیده آرتور کریستن‌سن، کدام آتشکده نماد حکومت ساسانیان به شمار می‌رفت؟
 (۱) کرکوی (۲) آدرفرنغ (۳) آذر برزین‌مهر (۴) آذرگشنسپ
- ۱۵- کدام شهر طرح دایره شکل دارد؟
 (۱) بیسابور (۲) وه اردشیر (۳) ایوان کرخ (۴) گندیشاپور
- ۱۶- کریستن‌سن، مسئله توحید و ثنویت موجود در دین زردشتی را، به ترتیب، چگونه توصیف می‌کند؟
 (۱) یکتاپرستی ناقص - ثنویت در صفات (۲) یکتاپرستی کامل - ثنویت در صفات
 (۳) یکتاپرستی ناقص - امر ظاهری (۴) یکتاپرستی کامل - امر ظاهری
- ۱۷- کدام لقب زیر، از آنِ کرتیر / کردیر نبوده است؟
 (۱) دادور (۲) موبدان موبد (۳) هرمزد موبد (۴) آیین‌بد
- ۱۸- کریستن‌سن، به نقل از کتاب نهاییه الأرب، منظور از «ملوک‌السریر» را چه می‌داند؟
 (۱) خاقان، قیصر و پادشاه هند
 (۲) پادشاهان عرب نیمه‌مختار در خدمت ایران
 (۳) چهار مرزبانی که خسرو انوشیروان برگمارد
 (۴) شاهزادگان ایرانی که به شاهی ارمنستان منصوب می‌شدند.
- ۱۹- چگونه اهریمن مشی و مشیانه را از راه راست منحرف می‌کند؟
 (۱) دروغ (۲) ستایش دیوان
 (۳) خوردن گوشت (۴) آزمندی به لذایذ دنیوی
- ۲۰- اهریمن و اورمزد، به ترتیب، برای نابودی و نگاهبانی از هوم سپید در ته دریای فراخکرد، چه آفریده‌ای را مأمور می‌کنند؟
 (۱) ترومد - گوگرد (۲) وزغ - گوگرد
 (۳) ترومد - دو ماهی مینوی (۴) وزغ - دو ماهی مینوی

- ۲۱- مانی، کدام پیامبر پیش از خود را قبول نداشت؟
 (۱) بودا (۲) زردشت (۳) موسی (ع) (۴) عیسی (ع)
- ۲۲- کدام گزینه درباره آیین زروانی نادرست است؟
 (۱) مشیت زروان را محدود می‌دانست.
 (۲) طرز تلقی خاصی از مسئله خیر و شر داشت.
 (۳) نوعی مذهب کلامی در دین زردشتی ساسانی بود.
 (۴) در مسئله جبر و اختیار با عقیده به آزادی و اختیار انسان تفاوت داشت.
- ۲۳- نوشته‌های کدام نویسنده برای بازسازی اوایل تاریخ اشکانیان دارای اهمیت است؟
 (۱) یوسفوس فلاویوس (۲) ایزیدور خاراکسی
 (۳) تاکیتوس / تاسیتوس (۴) یوستینوس / ژوستن
- ۲۴- به عقیده یوزف ویزهوفر / ویسهوفر، برای دوره اشکانی کدام منبع را می‌توان به عنوان یادداشت‌هایی در مورد تأمین آذوقه در نظر گرفت؟
 (۱) پاپیروس‌های دورا آئوریوس (۲) خرده سفال‌های نسا
 (۳) چرم نوشته‌های اورامان (۴) کتیبه‌های خنگ نوروزی
- ۲۵- وصف جاده‌های قلمرو اشکانیان، از شهر زئوگمای فرات تا اسکندریه رنج، براساس اطلاعات رسمی دوره مهرداد دوم و تجربیات شخصی از آن کیست؟
 (۱) استرابن (۲) دیونیزیوس
 (۳) آپلودوروس آرمیتایی (۴) ایسیدروس خاراکسی

پاسخنامه سوال‌های سراسری ۱۴۰۰

۱) گزینه «۴» صحیح است.	۱۰) گزینه «۱» صحیح است.	۱) گزینه «۴» صحیح است.
۲) گزینه «۱» صحیح است.	۱۱) گزینه «۴» صحیح است.	۲) گزینه «۱» صحیح است.
۳) گزینه «۳» صحیح است.	۱۲) گزینه «۲» صحیح است.	۳) گزینه «۳» صحیح است.
۴) گزینه «۲» صحیح است.	۱۳) گزینه «۱» صحیح است.	۴) گزینه «۲» صحیح است.
۵) گزینه «۴» صحیح است.	۱۴) گزینه «۴» صحیح است.	۵) گزینه «۴» صحیح است.
۶) گزینه «۳» صحیح است.	۱۵) گزینه «۲» صحیح است.	۶) گزینه «۳» صحیح است.
۷) گزینه «۲» صحیح است.	۱۶) گزینه «۳» صحیح است.	۷) گزینه «۲» صحیح است.
۸) گزینه «۱» صحیح است.	۱۷) گزینه «۲» صحیح است.	۸) گزینه «۱» صحیح است.
۹) گزینه «۲» صحیح است.	۱۸) گزینه «۳» صحیح است.	۹) گزینه «۲» صحیح است.

منابع و مأخذ

۱. آموزگار، ژاله؛ تاریخ اساطیری ایران؛ تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۰.
۲. بیات، عزیزالله؛ شناسایی منابع و مأخذ تاریخ ایران؛ تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۰.
۳. پیرنیا، حسن؛ تاریخ ایران؛ تهران: انتشارات میلاد، ۱۳۸۳.
۴. خدادادیان، اردشیر؛ آریایی‌ها و مادها؛ مجموعه اول و دوم؛ تهران: انتشارات اصالت تنشیر، ۱۳۷۶.
۵. خدادادیان، اردشیر؛ هخامنشی‌ها؛ تهران: انتشارات به دید، ۱۳۷۸.
۶. داندامیاف، محمد.آ؛ تاریخ سیاسی هخامنشیان؛ ترجمه خشایار بهاری؛ تهران: انتشارات کارنگ، ۱۳۸۱.
۷. رجیبی، پرویز؛ هزاره‌های گمشده؛ جلد چهارم؛ تهران: انتشارات توس، ۱۳۸۱.
۸. زرین‌کوب، عبدالحسین؛ تاریخ مردم ایران؛ جلد اول؛ تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۷.
۹. کریستن سن، آرتور؛ ایران در زمان ساسانیان؛ ترجمه رشید یاسمی؛ تهران: انتشارات ساحل، ۱۳۸۲.
۱۰. کمرون، جورج گلن؛ ایران در سپیده دم تاریخ؛ ترجمه حسن انوشه؛ تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۱.
۱۱. کورت، آملی؛ هخامنشیان؛ ترجمه مرتضی ثاقب‌فر؛ تهران: انتشارات ققنوس، ۱۳۸۲.
۱۲. گیرشمن، رمان؛ ایران از آغاز تا اسلام؛ ترجمه محمد معین؛ تهران: انتشارات معین، ۱۳۸۳.
۱۳. مشکور، محمد جواد؛ رجب نیا، مسعود؛ تاریخ سیاسی و اجتماعی اشکانیان؛ تهران: انتشارات دنیای کتاب، ۱۳۷۴.
۱۴. میراحمدی، مریم؛ کتابشناسی تاریخ ایران در دوران باستان؛ تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۹.
۱۵. نلسون فرای، ریچارد؛ تاریخ باستانی ایران؛ ترجمه مسعود رجب‌نیا؛ تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۰.
۱۶. وثوقی، محمداقبر؛ بررسی منابع و مأخذ تاریخ ایران پیش از اسلام؛ تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۵.
۱۷. هینتس، والتر؛ دنیای گمشده عیلام؛ ترجمه فیروز فیروزنیا؛ تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۶.